

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: จากความขัดแย้งสู่เอกภาพท่ามกลาง ความหลากหลาย

ศุภการ สิริไพศาล¹
อภิเชษฐ กาญจนดิษฐ์²
พรชัย นาคสีทอง ³
สุมาลี ทองดี⁴

ความนำ

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน (ค.ศ.2005) เป็นที่ตั้งของประเทศต่างๆ 11 ประเทศ โดย 10 ประเทศ เป็นสมาชิกกลุ่มอาเซียน (ASEAN) และอีก 1 ประเทศ คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต หรือ ติมอร์ตะวันออก (Democratic Republic of Timor-Leste, East Timor) มีประชากรรวมกันกว่า 550 ล้านคน (Ministry of Foreign Affairs, Thailand, 2005) มีระบบความเชื่อ ศาสนา และลัทธิทางจิตวิญญาณที่หลากหลาย ทั้งศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ขงจื้อ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม รวมทั้งความแตกต่างของระบบการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งมีทั้งระบอบประชาธิปไตย สังคมนิยม เผด็จการ และทุนนิยม ภูมิภาคแห่งนี้จึงได้รับความสนใจและมีความสำคัญต่อประชาคมโลกมานับตั้งแต่ในอดีต

¹อาจารย์ประจำสาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์)

²อาจารย์ประจำสาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์)

³อาจารย์ประจำสาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์)

⁴เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไปภาควิชาสังคมศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

บธ.บ. (การตลาด)

ความแตกต่างและหลากหลายในภูมิภาคดังกล่าว ได้นำมาสู่ความขัดแย้ง ตั้งแต่ยุครัฐโบราณ ยุคอาณานิคม จนกระทั่งยุคการสร้างรัฐชาติ กระบวนการต่อสู้ เพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ทางอำนาจและการเมืองระหว่างกันเกิดขึ้นจนกลายเป็นจารีต ปกติ ไม่ว่าจะเป็นการขยายอำนาจจนนำมาสู่ความขัดแย้งตั้งแต่สมัยอาณาจักรศรีวิชัย การทำสงครามระหว่างพม่ากับอยุธยา อยุธยากับมะละกา ล้านนากับล้านช้าง อยุธยากับเขมรและชวากับอาเจะห์ ฯลฯ สงครามแย่งชิงความเป็นใหญ่จนนำมาสู่ ความขัดแย้งในอดีตดังกล่าวได้เกิดขึ้นทั่วทุกดินแดนในภูมิภาคทั้งในเขตภาคพื้นทวีป (Mainland) และภาคพื้นสมุทรหรือหมู่เกาะ (Peninsula) แต่ในความขัดแย้งดังกล่าว ก็ปรากฏช่วงเวลาแห่งการประสานผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งเกิดขึ้นควบคู่กันมา กับสภาพความขัดแย้ง

ในยุคปัจจุบันรูปแบบแห่งความขัดแย้งได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ที่เน้นการแย่งชิงความเป็นใหญ่ทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจก็เปลี่ยน มาเป็นความขัดแย้งทางความเชื่อความคิดหรือแม้กระทั่งมุมมองในเรื่องเดียวกัน แต่มองต่างกันก็นำมาสู่ความขัดแย้ง และส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายในรัฐเดียวกันซึ่งต่าง ไปจากความขัดแย้งระหว่างรัฐเช่นในอดีต ดังปรากฏสถานการณ์ที่จะกลายเป็น ส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ อาทิ สงครามและความขัดแย้งจนกระทั่งนำมาสู่การจัดตั้ง รัฐเอกราช ดิมอร์ - เลสเต ซึ่งเป็นความขัดแย้งทางด้านการเมืองและความเชื่อ ในประเทศอินโดนีเซีย ปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย และหมู่เกาะทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างทางความเชื่อ ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม ในอินโดนีเซีย ชาติมุสลิมที่ใหญ่ที่สุดในโลก แม้จะมี ความเชื่อเดียวกัน แต่ก็ปรากฏภาพแห่งความขัดแย้งที่รุนแรงเกิดขึ้น โดยเฉพาะ กรณีอาเจะห์ที่ต้องการแยกตัวออกจากอินโดนีเซีย และล่าสุดที่กำลังเป็นประเด็นใหม่ ที่เป็นที่จับตามองจากคนทั้งโลก คือ ความขัดแย้งทางแนวคิดและมุมมอง ทางการเมืองในประเทศไทยและฟิลิปปินส์ จนนำมาสู่การแบ่งฝ่ายออกเป็น ฝ่ายกลุ่มผู้สนับสนุนและกลุ่มผู้คัดค้าน

บทความนี้ต้องการให้เป็นงานเขียนเชิงวิชาการสำหรับบุคคลทั่วไป ในการทำความเข้าใจสภาพความขัดแย้งของสังคมมนุษย์ในภูมิภาคแห่งนี้ ทั้งความ ขัดแย้งในหลากหลายบริบท หลากหลายความหมาย รวมทั้งความพยายาม

ที่จะประสานความขัดแย้งให้กลายเป็นความหลากหลายที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ท่ามกลางบรรยากาศ แห่งการแข่งขันทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งภายในรัฐและระหว่างรัฐประชาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภูมิหลังของความหลากหลาย

คำว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น ศาสตราจารย์ฮอลล์ (D.G.E. Hall) บรรณาจารย์ด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวอังกฤษอธิบายว่า เริ่มใช้กันอย่างแพร่หลายในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยหมายถึงดินแดนทางตอนใต้ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมดที่เป็นภาคพื้นทวีปและภาคพื้นสมุทรหรือหมู่เกาะ (D.G.E. Hall., 1994,p.3) โดยในอดีตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ปรากฏและเป็นที่รู้จักของชาวโลกมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้วหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายอย่างได้บ่งบอกถึงความมีตัวตนของรัฐโบราณต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคนี้ วินัย พงศ์ศรีเพียร (2543) ได้กล่าวถึง ปโตเลมี (Ptolemy) นักภูมิศาสตร์ชาวกรีกได้แต่งหนังสือชื่อภูมิศาสตร์ของปโตเลมี (Ptolemy's Geography) ขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 6 โดยกล่าวถึงเมืองและสถานที่สำคัญที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคนี้ เช่น เมืองดักโกละ หรือ ตะกั่วป่า คัมภีร์ทางพุทธศาสนา เช่น คัมภีร์นิเทศะและมิลินทปัญหาได้กล่าวถึงอาณาจักรตมลิงคัม ซึ่งปรากฏในศิลาจารึกที่นครศรีธรรมราชว่า “ตมพริงค์” ส่วนเอกสารจีนในสมัยราชวงศ์ถัง (Tang Dynasty) ราวพุทธศตวรรษที่ 10 ได้ระบุถึงรัฐโบราณชื่อ “ตัวหลิวปัวตี้” หรืออาณาจักร ทวารวดี ในส่วนของภาคพื้นสมุทรโดยเฉพาะในหมู่เกาะซึ่งเป็นประเทศอินโดนีเซียและมาเลเซียในปัจจุบัน ภูวดล ทรงประเสริฐ (2547) ได้ศึกษาไว้ว่าสามารถสืบค้นรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไปได้ไม่ต่ำกว่า 2,500 ปี หรืออย่างน้อยที่สุดก็ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น (Han Dynasty) ของจีนประมาณปี 206 ก่อนคริสต์ศักราชเป็นต้นมา ก็ปรากฏหลักฐานรัฐโบราณต่างๆ ซึ่งตั้งอยู่ในดินแดนหมู่เกาะเหล่านี้ เช่น อาณาจักรศรีวิชัย (Sri Vijaya) อาณาจักรมะตะรัม (Mataram) และอาณาจักรมัชฌปาหิต (Majapahit) เป็นต้น

ดังนั้นจึงไม่เป็นที่สงสัยอีกเลยว่าภูมิภาคแห่งนี้ได้เป็นที่ตั้งของอารยธรรมของมนุษย์ตั้งแต่ยุคโบราณและมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาเป็นลำดับโดยมีปัจจัย

เกื้อหนุน คือ สภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้ง ซึ่งเป็นจุดแวะพักและเชื่อมต่อ 2 อารยธรรมหลักของโลก คือ อินเดียและจีน จนกระทั่งเกิดการรับเอาอารยธรรมดังกล่าวเข้ามาหลอมรวมกับวัฒนธรรมพื้นเมืองของแต่ละดินแดนในภูมิภาคแห่งนี้ทั้งภาคพื้นทวีปและภาคพื้นสมุทร ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์อันมหาศาลของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จึงส่งผลให้ดินแดนต่างๆ พัฒนาอารยธรรมของตนเองเรื่อยมาจนกระทั่งมีฐานะกลายเป็นเมืองหรือรัฐในที่สุด ในส่วนของประชากรในแต่ละดินแดนก็จะประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย เช่น กลุ่มมอญโกลอยด์เชื้อสายจีน ซึ่งอพยพเข้ามาในเวียดนามและตอนเหนือของไทย พม่า และ ลาว ส่วนคาบสมุทรมาลายูถึงหมู่เกาะอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ก็มีกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งมอญโกลอยด์และนิกรอยด์อาศัยอยู่ร่วมกัน อาทิ ชนเผ่านิกริตโอสังเล้าด์ หรือพวกเงาะซาไก เซม้าง และพวกโปรโตมาเลย์ รวมทั้งกาลาอี ชาวน้ำ ทมิฬ สิงหล มอญ เขมร ชาว มลายู สยามและจีน ต่างก็อยู่อาศัยรวมกันมาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แห่งนี้ โดยมีทั้งที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมและที่อพยพเข้ามาต่างยุคสมัยและต่างเหตุผลกันมาเป็นลำดับ ชาติพันธุ์ต่างๆ เหล่านี้มิได้เข้ามาอาศัยอย่างโดดเดี่ยว แต่ได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันตามกฎเกณฑ์ทางเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี (สงบ สงบเมือง. 2534, หน้า 13-14) รวมทั้งเหตุผลทางด้านการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะในอดีตสงครามและความขัดแย้งระหว่างรัฐที่เกิดขึ้นมักจะมีผลตามมาด้วยการอพยพเคลื่อนย้ายกลุ่มคนกระจัดกระจายออกไปตามดินแดนต่างๆ อาทิ การกวาดต้อนท้าวคนไทยเข้าไปในพม่าคราวสงครามการเสียกรุงศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2310 (ค.ศ.1767) หรือเหตุการณ์เมื่อคราวสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาทเสด็จยกทัพไปปราบกบฏหัวเมืองใต้ ก็มีการบันทึกเรื่องราวไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) (2538, หน้า 69) ถึงการอพยพแขกมลายูเข้ามาไว้ในกรุงเทพฯ ว่า

“...สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคลได้ทราบว่ามีพระราชโองการให้หากองทัพกลับ จึงดำรัสให้กวาดครอบครัวแขกเฉลยทั้งปวง บรรทุกลงเรือรบกับทั้งทรัพย์สิ่งของเงิน.....ในเดือนสิบเอ็ด ปีมะเมีย อัฐศก

ศักราช ๑๑๔๘ เสด็จขึ้นเฝ้าสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช กราบทูลถวายปิ่นใหญ่ ยาวสามวา ศอกคืบสองนิ้วก็...แลกราบทูลถวายครอบคร้วแหก แลพม่า เสดยกับ ทั้งเครื่องศาสตราวุธต่างๆ...”

ในหมู่เกาะอินโดนีเซียสภาพภูมิศาสตร์ได้แบ่งแยกวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ออกจากกันอย่างชัดเจน ดังปรากฏ เช่น ชาวอาเจห์ (Aceh) ซึ่งตั้งถิ่นฐาน อยู่บริเวณชายฝั่งทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะสุมาตรา (Sumatra) ชาวมินังกาเบา (Minangkabau) ตั้งถิ่นฐานและสร้างสังคมที่ใหญ่ที่สุดในเกาะสุมาตรา โดยเฉพาะ บริเวณดินแดนที่ราบสูงบุกิต บาริสัน (Bukit Barisan) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก ของสุมาตรา ถือว่าเป็นศูนย์กลางของสังคมและวัฒนธรรมมินังกาเบา ส่วนใน เกาะชวาซึ่งเป็นเกาะที่มีความสำคัญที่สุดของอินโดนีเซีย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพราะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรโบราณในอดีต คือ มะตะรัมและศรีวิชัย เมื่อ ดัทช์ (Dutch) เข้ามาครอบครองหมู่เกาะอินโดนีเซียก็ได้ใช้ชาวเป็นศูนย์กลาง การปกครองหมู่เกาะอินโดนีเซียทั้งหมดด้วย ชาวชวาจึงมีความรู้สึกภาคภูมิใจใน วัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาอย่างยาวนานของตน และพยายามแสดงให้เห็นถึงบทบาทและ ความสำคัญเหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรมในหมู่เกาะอื่นๆ นอกจากนี้ใน บริเวณหมู่เกาะสุลาเวสี (Sulawesi) หรือที่ชาวตะวันตกเรียกว่าเกาะเซเลเบสก็ ปรากฏกลุ่มคนต่างๆ ถึง 4 กลุ่ม อาศัยอยู่รวมกันในเกาะเดียว ได้แก่ พวกมาคัสซาร์ (Macassarese) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้สุดของเกาะตอนกลางก็จะเป็นที่อาศัยของพวกบุกิ (Buginese) และลูวูร์ (Luwurese) ส่วนตอนเหนือค่อนข้างไปทางตะวันตกก็จะเป็นที่อยู่ ของพวกมันดาร์ (Mandarese) มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์บ่งบอกไว้ชัดเจนว่า พวกมาคัสซาร์กลุ่มหนึ่งได้เดินทางเข้ามาเป็นทหารรับจ้างในอาณาจักรอยุธยารวมทั้ง ในดินแดนอื่นๆ ทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พวกมาคัสซาร์นี้เป็นที่รู้จักดีของชาวอยุธยา ในชื่อ “มักกะสัน” หรือ “ยักษ์มักกะสัน” เพราะได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยและเป็น ทหารรับจ้างอยู่ในอยุธยาและได้เคยก่อความวุ่นวาย จนกลายเป็นกบฏมักกะสันขึ้น ในรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์สมัยกรุงศรีอยุธยา

สำหรับหมู่เกาะฟิลิปปินส์นั้นมีสภาพที่ไม่ต่างไปจากหมู่เกาะอินโดนีเซีย จากสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นเกาะน้อยใหญ่จำนวนมาก ส่งผลให้วัฒนธรรมและ ชาติพันธุ์ของผู้คนมีความหลากหลายอย่างมาก ชนพื้นเมืองดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็น

พวกนิกิริโตอินโดเนเซียนกับพวกมาเลเซีย โดยเฉพาะพวกแขกมลายูนี้มีหลักฐานบ่งบอกไว้ว่าอพยพไปจากเกาะบอร์เนียว เมื่อประมาณ 200-300 ปี ก่อนคริสต์ศักราชชาวแขกมลายูกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในหมู่เกาะทางตอนใต้ เช่น เกาะซูลู พาลาวัน อีซาเยห์ (ลีดา สอนศรี. 2541, หน้า 103)

กลุ่มชาติพันธุ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ยกมาข้างต้นนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เพราะยังปรากฏหลักฐานชนพื้นเมืองในดินแดนต่างๆ อีกหลายแห่งรวมทั้งกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาจากดินแดนแห่งอื่นได้เข้ามาอยู่อาศัยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ ชนชาติมอญ ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในเขตภาคพื้นทวีปหรือ ชาวจีน อินเดีย และชาวตะวันตก ซึ่งอพยพเข้ามาในภายหลังตลอดช่วงระยะเวลาประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเป็นจุดกึ่งกลางของ 2 อารยธรรมหลัก ซึ่งมีการติดต่อสัมพันธ์กันทั้งในด้านการค้า วัฒนธรรม ศิลปวิทยาการ ภูมิปัญญา และความรู้ต่างๆ ตลอดจนการเป็นภูมิภาคแห่งความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยโภคทรัพย์จำนวนมาก โดยเฉพาะการค้าที่เกิดขึ้นจากทั้งพ่อค้าอินเดียและพ่อค้าจีนซึ่งเดินทางเข้ามาค้าขายกับภูมิภาคแห่งนี้ตั้งแต่สมัยต้นคริสต์ศตวรรษ การติดต่อค้าขายระหว่างกันที่เกิดขึ้น นำมาซึ่งการเปิดรับเอาวัฒนธรรมและประเพณีความเชื่อบางอย่าง ซึ่งเดิมดินแดนต่างๆ ในภูมิภาคนี้จะมีวัฒนธรรมความเชื่อทางจิตวิญญาณแบบเฉพาะถิ่นโดยมีลักษณะร่วมกัน คือ ความเชื่อแบบ“ผี” ผสมผสานกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งคนในท้องถิ่นยุคนั้นไม่สามารถหาคำอธิบายได้ รวมกันเข้าเป็นศาสนาหรือความเชื่อดั้งเดิมของภูมิภาคนี้ (ลีดา สารยา. 2544, หน้า 4-12)

เมื่อการติดต่อค้าขายกับอินเดียเริ่มขึ้น ภูมิภาคแห่งนี้ก็ได้รับเอาความเชื่อทางศาสนาแบบอินเดีย คือ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูเข้ามาด้วย รัฐโบราณเกือบทั้งหมดทั้งภาคพื้นทวีปและภาคพื้นสมุทรต่างก็รับเอาความเชื่อแบบพราหมณ์ฮินดูนี้เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อเดิมของท้องถิ่นซึ่งผสมผสานเข้ากันได้เป็นอย่างดี เมื่ออินเดียเกิดความเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูหมดบทบาทลงไปในช่วงสมัยอาณาจักรมอญ ความเชื่อแบบพุทธศาสนาได้มีบทบาทขึ้นมาแทนที่จนกระทั่งถึงสมัยราชวงศ์สุโขทัยจึงมีการฟื้นฟูความเชื่อแบบฮินดูขึ้นมาใหม่ ดินแดนบางส่วนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ได้รับเอาความเชื่อแบบพุทธศาสนา

เข้ามาผสมผสานและแทนที่ความเชื่อแบบพราหมณ์ - ฮินดู โดยเฉพาะดินแดนที่ตั้งอยู่ในส่วนภาคพื้นทวีป ส่วนในเขตหมู่เกาะและคาบสมุทรมลายูยังคงมีอิทธิพลความเชื่อแบบพราหมณ์ - ฮินดู หลงเหลืออยู่ ดินแดนซึ่งมีบริบทที่แตกต่างไปจากที่อื่นอยู่บ้าง เช่น เวียดนามและหมู่เกาะฟิลิปปินส์เวียดนามนั้นเป็นเขตที่อยู่ใต้อิทธิพลของจักรวรรดิจีนมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น (Han) ดังนั้นวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวเวียดนามก็จะมีลักษณะที่ผูกพันและใกล้ชิดกับจีนไม่ว่าจะเป็นการค้าของขงจื้อหรือพุทธศาสนาแบบมหายาน ซึ่งจีนรับมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง (Tang, A.D. 618-907) ส่วนในฟิลิปปินส์นั้น เนื่องจากเป็นหมู่เกาะที่แยกตัวไกลออกไปจึงทำให้อิทธิพลของอารยธรรมอินเดียและจีนเข้าไปไม่มากนัก วัฒนธรรมประเพณีจึงยังคงเป็นแบบท้องถิ่นดั้งเดิมอยู่มาก Yong Mun Cheong (2004) ได้กล่าวไว้ว่าจากบันทึกของเฟอร์ดินันด์แมกเจนแลน (Ferdinand Magellan) ชาวตะวันตกคนแรกที่เข้าไปในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ปี ค.ศ.1521 ก็ได้กล่าวไว้ว่าดินแดนแห่งนี้ยังคงมีลักษณะเป็นแบบชนเผ่าดั้งเดิมที่มีความเชื่อในเรื่องผีและจิตวิญญาณเป็นแบบฉบับของตนเองแตกต่างไปจากดินแดนส่วนอื่นของภูมิภาคแห่งนี้

การเข้ามาของวัฒนธรรมจากภายนอก และส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในภูมิภาคนี้ได้แก่ การเข้ามาของศาสนาอิสลามและการเข้ามาของชาวตะวันตก ศาสนาอิสลามได้เข้ามาถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 13 โดยพ่อค้าชาวอาหรับ ดินแดนแห่งแรกที่รับเอาความเชื่อแบบอิสลาม ได้แก่ Pasai อยู่ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตรา ซึ่งเป็นที่ตั้งจังหวัดอาเจะห์ของอินโดนีเซียในปัจจุบัน จากนั้นศาสนาอิสลามก็เผยแพร่เข้าไปยังดินแดนต่างๆ ทั่วภาคพื้นสมุทรทั้งหมู่เกาะอินโดนีเซีย หมู่เกาะตอนใต้ของฟิลิปปินส์ รวมทั้งคาบสมุทรมลายูตอนล่าง มีบันทึกทางประวัติศาสตร์กล่าวว่าเจ้าชายปรมศวร (Parameswara) แห่งปาเลมบัง มะละกา ซึ่งนับถือศาสนาฮินดูได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามในปี ค.ศ.1403 ตามประชาชนชาวมะละกา ซึ่งเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามก่อนหน้านั้นแล้ว อาณาจักรมะละกาจึงกลายเป็นอาณาจักรอิสลามนับแต่นั้นเป็นต้นมา (Yong Mun Cheong, 2004; p.85) ดินแดนแห่งเดียวในเขตหมู่เกาะอินโดนีเซียที่มีได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม และประชากรส่วนใหญ่นับตั้งแต่อดีตจนถึง

ปัจจุบันยังคงนับถือความเชื่อแบบฮินดูอยู่ก็คือ เกาะบาทลี ซึ่งเป็นแหล่งขึ้นชื่อในด้านการท่องเที่ยวของอินโดนีเซีย

สำหรับอิทธิพลของตะวันตกที่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถสืบเนื่องไปได้จากเหตุการณ์การฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ที่เกิดขึ้นในยุโรป และส่งผลให้เกิดการปฏิวัติวิทยาศาสตร์ การแสวงหาเส้นทางเดินเรือมายังเอเชีย และดินแดนใหม่ๆ และสุดท้ายเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมอันเป็นผลให้กระบวนการผลิตเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบอุตสาหกรรม และจำเป็นที่จะต้องแสวงหาวัตถุดิบมาป้อนเข้าสู่สายการผลิตแบบใหม่ที่ได้รับการพัฒนาขึ้น และเป็นที่ทราบกันดีว่าภูมิภาคเอเชียได้เป็นที่สนใจของชาวตะวันตกมานานแล้ว โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์อันมั่งคั่ง มาร์โคโปโล (Marco Polo) พ่อค้าชาวอิตาลีได้เคยเดินทางออกจากเมืองในเวนิสใน ปี ค.ศ.1253 มุ่งหน้าสู่เอเชียโดยมีเป้าหมายอยู่ที่เมืองจีนและได้เข้าทำราชการอยู่ในราชสำนักจีนสมัยราชวงศ์หยวน (Yuan, Dynasty A.D. 1271 - 1368) อยู่หลายปี มาร์โคโปโลได้บรรยายถึงความมั่งคั่งของโลกตะวันออก โดยเฉพาะมหานครต้าตู หรือ ข่านบาลิก¹ ว่ามีความโอ่อ่าใหญ่โตกว่าเมืองใดๆ ในยุโรป พระราชวังหลวงของสำนักหยวนตลอดจนบ้านเรือนของขุนนางราชกรัณลินแล้วแต่เป็นทองคำ² สองส่วทั้งยามกลางวันและกลางคืน ชาวตะวันออกล้วนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์หลากสีสังดงามวิจิตรพิสดารเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความมั่งคั่งของเอเชีย (กุศล สุจรรยา. 2520, หน้า 210 - 214)

จากบันทึกเรื่องราวและคำบอกเล่าของมาร์โคโปโลส่งผลให้ชาวยุโรปตื่นตัวกันมากที่จะหาทางเข้ามามีส่วนกับความมั่งคั่งของเอเชีย แน่ใจว่าการเดินเรือถือเป็นวิธีการที่รวดเร็วและสะดวกสบายที่สุด แต่ก็แฝงไปด้วยอันตรายจากคลื่นลมความชำนาญในการเดินเรือ และโจรสลัด เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะจุดกึ่งกลางที่จะต่อไปยังจีนจึงเป็นจุดที่ชาวตะวันตกแวะพักและได้เปลี่ยนความสนใจจากจีนมายัง

¹ปัจจุบันคือกรุงปักกิ่ง ซึ่งเป็นเมืองหลวงของจีนต่อมาในสมัยราชวงศ์หมิง ราชวงศ์ชิง ถึงปัจจุบัน

²น่าจะหมายถึงกระเบื้องเคลือบจีนสีเหลืองทองซึ่งใช้คู่กับพระจักรพรรดิจีน

ดินแดนที่มั่งคั่งไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติแห่งนี้แทนโปรตุเกส เป็นตะวันตกชาติแรกที่เข้ามายังภูมิภาคนี้ตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16 จากนั้นชาติตะวันตกอื่นๆ ต่างก็ทยอยเข้ามาไม่ว่าจะเป็น สเปน ดัตช์ อังกฤษ ฝรั่งเศส หลังคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาและถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของภูมิภาคและกลายเป็นการเริ่มต้นระบบอาณานิคมในดินแดนแห่งนี้ โปรตุเกสยึดมะละกาได้ใน ปี ค.ศ.1511 สเปนยึดหมู่เกาะฟิลิปปินส์ได้ในปี ค.ศ. 1571 หมู่เกาะอินโดนีเซียตกอยู่ภายใต้ การครอบครองของดัตช์ในช่วงทศวรรษที่ 1600 นอกจากนี้ยังมีอังกฤษและฝรั่งเศสที่ขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคแห่งนี้ โดยแข่งขันกับโปรตุเกส สเปน และดัตช์ โดยมะละกาได้เปลี่ยนมือไปอยู่ในความครอบครองของดัตช์และอังกฤษตามลำดับ ส่วนอังกฤษและฝรั่งเศสก็ได้ขยายอิทธิพลของตนเองเข้าไปในคาบสมุทรมลายู พม่า และอินโดจีน (ตีพรชัยประสิทธิ์กุล, 2543, หน้า 99 - 135) การเข้ามาของชาวตะวันตกนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความเชื่อแบบคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกได้เผยแพร่ออกไปทั่วหมู่เกาะฟิลิปปินส์และกลายมาเป็นศาสนาหลักประจำชาติจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ฟิลิปปินส์แล้วในบางดินแดน เช่น ติมอร์ ซึ่งอยู่ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย รวมทั้งชาวพื้นเมืองบางส่วนในเวียดนาม มลายู และอินโดนีเซียต่างก็เปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนาตามชาวตะวันตกที่มาปกครองตนเอง

ในด้านการเมืองการปกครอง การเข้ามาของตะวันตกได้ส่งผลให้วัฒนธรรมที่หลากหลายและแบ่งแยกกันเป็นเอกเทศได้ถูกรวมเข้าไว้ด้วยกัน เช่น หมู่เกาะอินโดนีเซีย และ ฟิลิปปินส์ ซึ่งเคยอยู่แบบเอกเทศต่างมีวัฒนธรรมและการปกครองที่เป็นของตัวเอง เมื่อตะวันตกเข้ามาก็ได้จัดการรวบรวมดินแดนซึ่งกระจัดกระจายตามสภาพภูมิศาสตร์เข้าด้วยกันให้อยู่ภายใต้แบบแผนการปกครองเดียวกัน โดยมีตะวันตกเป็นผู้กำกับดูแล นับเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเอกภาพบนความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ และดินแดนเข้าด้วยกันภายใต้ระบบที่เรียกว่าอาณานิคม (Colonial)

นอกจากชาวตะวันตกแล้วยังได้ปรากฏหลักฐานการเข้ามาของคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาโดยตลอดและได้อพยพเข้ามาในภูมิภาคแห่งนี้หลายระลอก และได้กลายเป็นคนกลุ่มสำคัญที่มีบทบาทอย่างมากในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั่นคือกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล หรือ ชาวจีนที่อพยพมาจากเมืองจีน ฎวดล ทรงประเสริฐ (2546, หน้า 12) ได้กล่าวว่า สาเหตุของการย้ายถิ่นฐานนั้นมีหลายประการไม่ว่าจะเป็น ความผันผวนทางการเมืองภายในประเทศ สงครามกลางเมือง ภัยธรรมชาติ และการค้าขาย ฝักซุฟาเทียน (Fa Hsien) ซึ่งเดินทางไปสืบค้นพระไตรปิฎกที่อินเดียในปี ค.ศ. 399 และเดินทางกลับโดยทางเรือในปี ค.ศ. 412 ได้แวะผ่านเกาะสุมาตราและบันทึกรื่องราวของชุมชนชาวจีนซึ่งตั้งอาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้แล้ว โดยชาวจีนโพ้นทะเลบางคนได้แต่งงานอยู่กับชาวพื้นเมืองในดินแดนแถบนี้ ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการตั้งถิ่นฐานของพวกเขาเหล่านั้นแต่อย่างใด

ฎวดล ทรงประเสริฐ ผู้เชี่ยวชาญด้านชาวจีนโพ้นทะเลยังได้ศึกษาเพิ่มเติมว่าชาวจีนอพยพออกจากเมืองจีนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในยุคที่จีนต้องพ่ายแพ้แก่พวกอนารยชนเผ่ามองโกล (Mongol) ซึ่งปกครองจีนระหว่าง ปี ค.ศ.1280-1368 โดยได้รับการยืนยันจากบันทึกของคณะราชทูตจีนภายใต้การนำของโจว ต้ากวน (Chou Ta kuan) ซึ่งเดินทางเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้กล่าวถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรโดยแต่งงานอยู่กับสตรีชาวพื้นเมือง และยังได้เน้นย้ำให้เห็นว่าชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้ยังได้รับการเคารพนับถือและกำลังเพิ่มบทบาทในทางการค้าของแต่ละดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างกว้างขวาง จากนั้นเป็นต้นมาจะพบได้ว่าการอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในดินแดนต่างๆ ทั้งทั้งภูมิภาคจนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีดินแดนใดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ชาวจีนโพ้นทะเลเข้าไปไม่ถึง เจิ้งเหอ (Zheng He) แม่ทัพเรือจีนผู้ได้รับบัญชาจากจักรพรรดิหย่งเล่อแห่งราชวงศ์หมิง (Ming) ให้เป็นผู้นำกองเรือมหาสมบัติของจีนออกสำรวจโลกในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 ก็ได้

กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวจีน ในดินแดนต่างๆ โดยเฉพาะแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่ามีชุมชนจีนโพ้นทะเลอาศัยอยู่นานและเข้ามาอาศัยอยู่หลายชั่วอายุคนแล้ว (Gavin Menzies, 2003 ; pp. 53-58) ชาวจีนได้ตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคแห่งนี้ นับตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ในบางดินแดนชาวจีนได้เข้าไปอยู่อาศัยจนกลายเป็นคนส่วนใหญ่และสามารถจัดตั้งเป็นประเทศของตนเองได้ในที่สุด คือ ประเทศสิงคโปร์ และในทุกดินแดนที่มีชาวจีนโพ้นทะเลเข้าไปอาศัยอยู่ ชาวจีนเหล่านี้ก็จะนำเอาวัฒนธรรมประเพณีรวมทั้งความเชื่อแบบจีนติดตัวเข้ามาและยังเข้ากันได้ดีกับวัฒนธรรมพื้นเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะพิเศษของชาวจีนที่มีความสำคัญอย่างมากนั่นคือ การปรับตัวและประสานผลประโยชน์ให้เข้ากับชนชั้นปกครองของดินแดนนั้นๆ หรือการปรับตัวให้เข้ากันได้กับคนท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น

จากอาณานิคมถึงประชาคมอาเซียน : การสร้างเอกภาพยุคปัจจุบัน

ระบบอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16 และดำรงอยู่เรื่อยมา ภายใต้เอกภาพทางการปกครองของระบบอาณานิคมโดยตะวันตกได้ถูกทำลายจากขบวนการของคนพื้นเมืองที่รวมตัวกันต่อต้านกลุ่มผู้ปกครองตะวันตก เอกราชและชาตินิยมกลายเป็นอุดมการณ์ร่วมกันของประชาชนชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในทุกดินแดนโดยเฉพาะความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้โลกได้รู้จักชื่อของ เซมาอุน (Semaun) ซูการ์โน (Sugarno) เจ้าสีหนุ (Narodom Sihanouk) จิน เป็ง (Chin-Peng) ดาโต๊ะ ออน บิน จาฟาร์ (Datuk Onn Bin Ja'afar) ลี กวน ยู (Lee Kuan Yew) โฮ จี มินห์ (Ho Chi-Minh) อุนู (Uni) ออง ซาน (Aung San) ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผู้นำขบวนการชาตินิยมในการเรียกร้องเอกราชจากตะวันตก (Nicholas Tarling, 1999; pp.9 - 13) จนกระทั่งถึงยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพแห่งสมเด็จพระจักรพรรดิ

³สาธารณรัฐสิงคโปร์จัดตั้งขึ้น แล้วยกตัวมาจากมาเลเซีย เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1965 โดยมีปัญหาเรื่องเชื้อชาติ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ของสิงคโปร์ (76%) เป็นชาวจีน

ญี่ปุ่นได้ยาดราทัพเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁴ ขบวนการชาตินิยมในหลายดินแดนได้เข้าร่วมกับญี่ปุ่นโดยหวังว่าจะใช้อิทธิพลของญี่ปุ่นขับไล่ตะวันตกให้ออกไปจากภูมิภาคแห่งนี้ ประชาชนในดินแดนต่างๆ ได้ร่วมกับขบวนการชาตินิยมในการขับไล่ตะวันตกให้พ้นไปจากดินแดนของตน จะเห็นได้จากกลุ่มคนในดินแดนต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯ เช่น ชาวชาวพื้นเมืองร่วมมือกับชาวสุมาตราและสุลาเวสีจัดตั้งเป็นขบวนการเพื่อเรียกร้องเอกราช

Nicholas Tarling (1999, p.142 - 143) ได้ค้นคว้าไว้ว่า ทั้งนี้ประชาชนและขบวนการชาตินิยมในทุกดินแดนต่างก็มีได้ไว้วางใจญี่ปุ่นเพราะทราบวัตถุประสงค์และความต้องการที่แท้จริงของญี่ปุ่น ดังนั้นทางตะวันตกและญี่ปุ่นจึงอยู่ในฐานะที่ถูกปฏิเสธที่จะมาเป็นผู้ปกครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขบวนการชาตินิยมและประชาชนจึงรวมตัวกันอย่างเป็นเอกภาพเพราะมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ เป็นเอกราชปลดแอกจากการเป็นอาณานิคมของตะวันตกและญี่ปุ่น

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงระบบอาณานิคมได้เริ่มสลายตัวลงดินแดนต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างได้รับเอกราช แม้ว่าจะมีความพยายามของตะวันตกบางชาติที่จะกลับเข้ามาปกครองดินแดนอาณานิคมของตน เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และดัตช์ แต่ท้ายที่สุดแล้วขบวนการชาตินิยมเพื่อเอกราชในทุกดินแดนต่างก็มีพลังสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับแรงบีบคั้นจากภายนอก โดยเฉพาะมหาอำนาจใหม่ อย่างสหรัฐอเมริกาที่ไม่สนับสนุนแนวคิดจักรวรรดินิยม จึงส่งผลให้เกิดรัฐประชาชาติขึ้นใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ อินโดนีเซีย เวียดนาม ลาว กัมพูชา พม่า ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน และท้ายที่สุดคือ ทิมอร์ตะวันออก ซึ่งแยกตัวออกมาจากอินโดนีเซียอย่างเป็นทางการในปี 2002⁵

⁴สงครามโลกครั้งที่ 2 ในเอเชียแปซิฟิกมีอีกชื่อหนึ่งว่า “สงครามแห่งวงไพลุ่ย มหาเอเชียบูรพา” เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1941 - 1945 โดยญี่ปุ่นเป็นชาติที่ส่งกำลังทหารเข้ารุกรานดินแดนต่างๆ ซึ่งเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก โดยใช้ชุดมการณ์ “เอเชียเพื่อชาวเอเชีย” ในการหาแนวร่วมเพื่อขับไล่อิทธิพลของตะวันตกให้หมดไปจากเอเชีย

⁵สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์ - เลสเต เดิมเป็นส่วนหนึ่ง (จังหวัด) ของอินโดนีเซีย และได้ทำประชามติแยกตัวออกจากอินโดนีเซีย ภายใต้การดูแลขององค์การสหประชาชาติในวันที่ 30 สิงหาคม 1999 และประกาศเอกราชอย่างเป็นทางการในวันที่ 20 พฤษภาคม 2002 มีนายเคร์ ราล่า ซานานา กุสเมา (Kay Rala Xanana Gusmao) เป็นประธานาธิบดี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2002

หลังจากยุคสมัยของอาณานิคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สิ้นสุดลง ดินแดนเหล่านี้ได้เคลื่อนผ่านเหตุการณ์หรือความทรงจำทางประวัติศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน อย่างน้อยที่สุดก็ในภาพรวม ในเรื่องการสร้างชาติของชนพื้นเมือง สถานการณ์ สงครามเย็น และ กระบวนการปรับตัวหรือเปลี่ยนผ่านเพื่อให้เข้าสภาพการณ์ของโลก ปัจจุบัน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดแล้วจะพบว่าแต่ละประเทศใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องเผชิญกับสภาวะที่แตกต่างกัน ถึงแม้ว่าประเทศนั้นๆ อาจมีพรมแดนติดต่อกันหรือมีระบบการเมืองการปกครองแบบเดียวกันก็ตาม ในกรณีของการสร้างชาติของชนพื้นเมือง ความแตกต่างจะปรากฏเมื่อแต่ละประเทศ มีระบบการเมืองการปกครองที่แตกต่างกัน (ไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตย คอมมิวนิสต์หรือเผด็จการทหารก็ตาม) ความแตกต่างเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ แต่ละชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องประสบกับสถานการณ์ หรือ “ชะตากรรม” ที่แตกต่างกันไปในยุคของสงครามเย็น และแม้กระทั่งเมื่อเข้าสู่โลกยุคปัจจุบันแต่ละ ประเทศเหล่านี้ก็มีวิธีการหรือวิถีทางที่แตกต่างกันไปเช่นกัน กล่าวได้ว่าแม้วันเวลา และบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมจะเปลี่ยนไปเช่นไร แต่ดินแดนเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ก็ยังคงไว้ซึ่งลักษณะของการเป็นดินแดนแห่ง “ความหลากหลาย” ซึ่งก็คือ “ลักษณะร่วม” อันเป็น “ลักษณะเด่น” ของภูมิภาคแห่งนี้มาอย่างยาวนาน พื้นที่ส่วนนี้ของบทความนี้ได้ต้องการแจกแจงถึงรายละเอียดของพัฒนาการ ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ แต่ต้องการที่จะชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายที่ “ดำรงอยู่” ในภูมิภาคแห่งนี้ทั้งในเรื่องของเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ระบบการเมือง การปกครอง ฯลฯ ความหลากหลายเหล่านี้ดำรงอยู่อย่างมีพลวัติ ทั้งโดยตัวของมันเองภายในรัฐและสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นๆ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก อยู่ตลอดเวลา

หาก “ความหลากหลาย” หมายถึง ความแตกต่าง ขณะที่ “เอกภาพ” หมายถึง การดำรงอยู่ร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสิ่งต่างๆ เราก็ไม่อาจ ปฏิเสธได้เลยว่า “เอกภาพ” ของหลายๆ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถูกสร้างขึ้นจาก “ชิ้นส่วน” ของความหลากหลายทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลาย ด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และเมื่อ “เอกภาพ” ของ “ภูมิภาค”

เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมากขึ้นโดยเฉพาะเมื่อประเทศต่างๆ ต้องการความเข้มแข็งและอำนาจต่อรองในเวทีระหว่างประเทศ “เอกภาพในภูมิภาค” ก็เป็นสิ่งที่ “ถูกสร้าง” ขึ้นจากการรวมกลุ่มของประเทศที่มีความแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องระบบการเมือง การปกครอง ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมเช่นกัน

อาจกล่าวได้ว่าภายในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลังจากการสิ้นสุดยุคอาณานิคม “มีความหลากหลาย” ที่น่าสนใจอยู่ใน 2 ระดับ คือ 1. ความหลากหลายภายในรัฐ 2. ความหลากหลายในภูมิภาค

1. ความหลากหลายภายในรัฐ

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่แสดงมาข้างต้นย่อมแสดงให้เห็นถึงที่มาและที่ไปของ “ความหลากหลาย” ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในประเด็นของความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม แต่หลังจากการสิ้นสุดยุคอาณานิคม ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีมิติของความหลากหลายเพิ่มขึ้นอีก 1 มิติ นั่นก็คือความหลากหลายของผู้คนที่ถูกจัดวางให้มาอยู่รวมภายในขอบเขตการปกครองของ “รัฐ” เดียวกัน อันเป็นผลจากการเกิดขึ้นของ “รัฐชาติ” หรือ “รัฐสมัยใหม่” ที่เกิดการกำหนดเขตแดนขึ้นใหม่ในยุคอาณานิคม บรรดาเจ้าอาณานิคม คือ ผู้ริเริ่มในการแบ่งเขตแดนได้ปกครองของตนโดยใช้เส้นพรมแดนธรรมชาติ อาทิ ภูเขา ห้วย ลำคลอง แม่น้ำ ฯลฯ เพื่อใช้ประโยชน์ในการกำหนดขอบเขตอำนาจและอิทธิพลของตนอย่างชัดเจน และเมื่อดินแดนเหล่านี้ได้รับเอกราชก็อาศัยเส้นเขตแดนที่เจ้าอาณานิคมร่างขึ้นนี้เป็นเส้นพรมแดนของประเทศสืบต่อมา

การกำหนดขอบเขตพื้นที่ของรัฐโดยยึดสภาพภูมิศาสตร์เป็นหลักโดยละเอียดที่จะพิจารณาว่าผู้คนที่ถูกนับรวมอยู่ในเส้นแบ่งของประเทศเดียวกันนั้นจะมีความเหมือนหรือความแตกต่างกันอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นในด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม อาจก่อให้เกิดปัญหา “ความหลากหลาย” ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในประเทศเดียวกันได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่ตามมา คือ รัฐอาจจะต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้คนกลุ่มต่างๆ ภายในรัฐได้ในเวลาต่อมา ตัวอย่างที่ชัดเจนของกรณีดังกล่าว คือ ประเทศพม่า ซึ่งประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ที่ถูกจัดมารวมเข้าไว้ในเขตแดนของรัฐเดียวกันทั้งที่โดยข้อเท็จจริง

ทางประวัติศาสตร์ คนเหล่านี้มีพื้นฐานของ “ความเป็นปฏิบัติกร” ต่อกันมาโดยตลอด เช่น กรณีของความขัดแย้งระหว่างชาวพม่ากับมอญ กะเหรี่ยงหรือแม้แต่ไทยใหญ่ ก็ตาม จากข้อมูลของกระทรวงการต่างประเทศแสดงให้เห็นว่าในปี ค.ศ. 2003 พม่ามีประชากรราว 49.6 ล้านคนประกอบด้วยชาติพันธุ์ราว 135 ชาติพันธุ์ มีเชื้อชาติหลักๆ 8 กลุ่ม คือ พม่า 68% ไทยใหญ่ 8% กะเหรี่ยง 7% ยะไข่ 4% จีน 3% มอญ 2% อินเดีย 2% ดังนั้น จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าพม่าคือหนึ่งในประเทศที่มีความหลากหลายมากที่สุดประเทศหนึ่งอย่างน้อยที่สุดก็ในแง่ของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับพม่า คือ กรณีของประเทศอินโดนีเซียที่ประกอบไปด้วยหมู่เกาะกว่า 17,000 เกาะ มีประชากรราว 233.8 ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้มีชนพื้นเมืองหลายกลุ่มและมีภาษาพูดที่แตกต่างกันไปถึง 583 ภาษา ในส่วนของประเทศลาวก็มีความแตกต่างหลากหลาย ทางชาติพันธุ์ของประชากรในชาติเช่นกัน กล่าวคือ ลาว ประกอบด้วยกลุ่มเชื้อชาติเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ลาวลุ่ม ลาวเทิง และลาวสูง ลาวลุ่มหมายถึงชาวลาว ที่อาศัยในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง เช่น ชาวเวียงจันทน์ และชาวหลวงพระบาง ลาวเทิง หมายถึง ชาวลาวเผ่าต่างๆ ที่อยู่ในที่สูงระดับ 800-1400 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ได้แก่ ชนเผ่าข่า ภูไท ลาววน และลาวสูง คือ ชาวเขาเผ่าต่าง ที่อยู่ตามเขตเทือกเขาสูงเหนือระดับน้ำทะเลเกิน 1400 เมตรขึ้นไป เช่น เผ่าม้ง มูเซอ ฯลฯ จากข้อมูลล่าสุดในปี 2003 พบว่าลาวมีประชากร 5.92 ล้านคน ประกอบด้วยลาวลุ่ม 56% ลาวเทิง 34% และลาวสูง 56%

นอกจาก “ความหลากหลาย” ที่เกิดขึ้นจากการขีดเส้นพรมแดนประเทศ โดยคำนึงถึงสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นหลักแล้วนโยบายบางประการของเจ้าอาณานิคม ก็มีผลต่อการเกิดขึ้นของความหลากหลายในบางประเทศเช่นกัน เช่น รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษในมลายามีความต้องการแรงงานเข้ามาทำงานในสวนยางพารา และเป็นแรงงานในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ จึงนำไปสู่นโยบายที่สนับสนุนให้ชาวจีนและชาวอินเดียจำนวนมากอพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในมลายา จนกระทั่งชาวจีนและชาวอินเดียกลายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของประชากรมาเลเซียจนกระทั่งปัจจุบัน (ดูเพิ่มเติมใน Victor Purcell, 1967, p.39 ; Heng Pek Koon, 1998 ; p.9, Rajeswary

Ampalavanar, 1981 ; p.1 - 2 และ Kernal Singh Sandhu, 1969 ; p.52 - 56) ปัจจุบันมาเลเซียมีประชากรประมาณ 24 ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้แบ่งออกได้เป็นชาวมลายู 50.4% ชาวจีน 23.7% ชาวเผ่าพื้นเมือง 7.1% และเชื้อชาติอื่นๆ 7.8% (<http://www.cia.gov>). สืบค้นเมื่อ ธันวาคม ค.ศ. 2005)

ตัวอย่างของ “ความหลากหลาย” ทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ ที่ดำรงอยู่ในหลายๆ ประเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ชี้ได้ว่าหลายๆ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะของสิ่งที่เรียกว่า “พหุสังคม” หรือ สังคมที่ประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมนั่นเอง คำถามที่ตามมาเนื่องจาก “ความหลากหลาย” ภายในรัฐ คือ รัฐนั้นๆ มีปฏิกริยาอย่างไรต่อการดำรงอยู่ของความหลากหลายภายในของตน ซึ่งคำตอบที่ได้รับ คือ แต่ละรัฐมีการแสดงออกของรัฐต่อภาวะนี้แตกต่างกัน มีทั้งยอมรับ ปฏิเสธ รวมถึงความพยายามของแต่ละรัฐในการ “ควบคุม” ความหลากหลายดังกล่าว เช่น

กรณีของพม่ามีหลักฐานที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความพยายามของรัฐบาลกลางในการควบคุมความหลากหลายภายในรัฐของตนด้วยการปราบปรามด้วยกำลังอาวุธอย่างรุนแรง ต่อชนกลุ่มน้อยที่รัฐบาลมองว่าเป็นกลุ่มปฏิกริยาต่อความมั่นคงของประเทศ เช่น กลุ่มชาวกระเหรี่ยง ไทยใหญ่อาระกัน ที่ตั้งมั่นอยู่ตามแนวชายแดน ในขณะที่กองกำลังไร้รัฐ (Non-State Armed) ของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ก็ยังคงแสวงหาการสนับสนุนจากแหล่งต่างๆ เพื่อทำการต่อต้านรัฐบาลพม่ามาโดยตลอดเช่นกัน

ส่วนอินโดนีเซียก็มีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากกรณีของพม่ามากนัก โดยเฉพาะเมื่อมองย้อนกลับไปในช่วงสมัยของประธานาธิบดีซูฮาร์โตผู้ครองตำแหน่งนานถึง 32 ปี โดยมีสถาบันทหารเป็นฐานอำนาจที่สำคัญและเป็นเครื่องมือในการควบคุมประเทศรวมถึง “ชนกลุ่มน้อย” ในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ เช่น อาจะห์ ติมอร์ ขณะเดียวกันรัฐบาลกลางก็มีที่ท่าสนับสนุนวัฒนธรรมของ “ชวา” ซึ่งเป็นหนึ่งในเกาะขนาดใหญ่ของประเทศให้เป็นวัฒนธรรมหลักที่พื้นที่อื่นๆ ในประเทศต้องยึดถือปฏิบัติ

ลักษณะของ 2 ประเทศ ช่างต้นแสดงให้เห็นถึงท่าทีที่แข็งกร้าวของรัฐบาลกลางในการควบคุมความหลากหลายที่มีอยู่ภายในรัฐ โดยเฉพาะการใช้กำลังทางทหารเข้าจัดการกับปัญหาดังกล่าว

ในขณะที่กรณีของลาว แม้รัฐบาลลาวจะประกาศว่าชาวลาวทุกคนไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าใดและนับถือศาสนาใดก็ตามต่างก็มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัติแล้วมีแนวโน้มว่ารัฐบาลจะให้การยอมรับและให้โอกาสทางเศรษฐกิจและการเมืองแก่ชาวลาวกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวลาวกลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธศาสนา มากกว่าชาวลาวกลุ่มอื่นๆ เพราะมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกันระหว่างพระสงฆ์ลาวกับพรรคคอมมิวนิสต์ลาวมาอย่างยาวนาน ทั้งยังมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่าง “ผู้นำ” ของทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งในที่สุดแล้ว บรรดาพระสงฆ์ลาวนี้เองที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแพร่แนวคิดคอมมิวนิสต์สู่ประชาชน สำหรับในปัจจุบันรัฐบาลลาวส่งเสริมพระสงฆ์ลาวให้ได้รับการศึกษาในระดับสูง ทั้งวิชาทางธรรมและศาสตร์ทางโลก ทำให้พระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสงฆ์สามารถลาสิกขาออกมารับราชการในหน่วยงานของราชการได้โดยเทียบเท่ากับผู้ที่สำเร็จการศึกษาในศาสตร์อื่นๆ ทางโลก (ดูเพิ่มเติมใน วรจักร เจริญผล, 2548)

มาเลเซียอาจเป็นชาติเดียวที่มีการยอมรับอย่างเป็นทางการว่า ประเทศของตนมีลักษณะของ “พหุสังคม” แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วผู้คนหลายเชื้อชาติหลากหลายวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้ระบบการปกครองเดียวกันในมาเลเซียจะไม่เคยมีการผสมกลมกลืนเข้าหากันอย่างแท้จริงเลยก็ตาม (ดูเพิ่มเติมใน Robert W. Hefner, 2001 ; p.1 - 58)

สภาวะความหลากหลายในมลายา / มาเลเซีย มีผลให้ผู้นำชาวมลายูยุค “สร้างชาติ” พยายามสร้างความร่วมมือทางการเมืองกับชาวจีนและอินเดีย เช่น กรณีที่ตนกู อับดุล ราห์มาน หัวหน้าพรรคอัมโน (United Malay, National Organization: UMNO) ดึงเอาพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของชาวจีน เช่น พรรค MCA (Malayan/Malaysian Chinese Association: MCA) และพรรคที่เป็นตัวแทนชาวอินเดีย เช่น พรรค MIC (Malayan/Malaysian Indian Congress: MIC) มาเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองตั้งแต่การเรียกร้องเอกราชและลงสมัครรับเลือกตั้งร่วมกันในนามพรรค

พันธมิตร (Alliance) นับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1950 (พรรคอัมโนร่วมมือกับพรรค MCA ในปี ค.ศ. 1952 ก่อนที่จะดึงพรรค MIC เข้ามาเป็นแนวร่วมในนามของพรรคพันธมิตร ในปี ค.ศ. 1954 เพื่อเข้าสู่การเลือกตั้งทั่วไปในปี ค.ศ. 1955 และทั้ง 3 พรรคนี้ยังคงเป็นแนวร่วมทางการเมืองที่สำคัญมากระทั่งปัจจุบัน)

อย่างไรก็ตามความหลากหลายทางเชื้อชาติก็มีผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวจีนและชาวมลายูเช่นกัน คือ ความขัดแย้งระหว่างชาวจีนกับชาวมลายูจากสาเหตุทางการเมืองจนนำไปสู่การจลาจลในหลายพื้นที่ของมาเลเซียในปี ค.ศ. 1969 ทำให้รัฐบาลกลางต้องหาทางแก้ไขความขัดแย้งและสร้างเอกภาพให้คนในชาติด้วยการจัดระบบการศึกษาแผนใหม่เพื่อสร้างเอกภาพให้แก่ประชาชนทุกเชื้อชาติ และประกาศใช้แผนเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Policy : NEP) ในปี ค.ศ.1971 - 1990 โดยมีแนวทางสำคัญ คือการให้โอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชาวมลายูพื้นเมือง (ภูมิบุตร หรือ Bumiputera หรือ Son of Soil) มากขึ้น เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจระหว่างชาวมลายูกับชาวจีน เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งยอมรับกันว่าแผนดังกล่าวทำให้การกระจายรายได้ในมาเลเซียเป็นไปอย่างทั่วถึงมากขึ้น ในทางกลับกันรัฐบาลกลางมาเลเซียเองก็เคยใช้ความแข็งกร้าวในการควบคุม “ความหลากหลาย” ภายในประเทศเมื่อใช้การ “ประกาศภาวะฉุกเฉิน” และใช้กองกำลังทหารเข้าปราบปรามกองกำลังคอมมิวนิสต์ในประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนอย่างรุนแรงระหว่างปี ค.ศ.1948-1960

สำหรับกรณีของไทย นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา รัฐบาลก็มีความพยายามที่จะใช้แนวคิดที่ถูก “สร้าง” ขึ้น เช่น แนวคิดชาตินิยม รัฐนิยม วัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้นจากการผสมผสานแนวคิดทางการเมืองเข้ากับแนวคิดทางศาสนา (โดยเฉพาะพุทธศาสนา) และวัฒนธรรมของผู้คนในภาคกลางของประเทศผสมผสานกับระบบการศึกษาแผนใหม่ที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อสร้างแบบแผนความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและ “เอกภาพ” ขึ้นในประเทศ (ไม่ว่าเอกภาพที่รับในยุคนั้นๆ ต้องการจะหมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือหมายถึง การควบคุมได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ก็ตาม)

ตัวอย่างข้างต้นทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าในหลายๆ ประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มี “ความหลากหลาย” ทั้งที่ดำรงอยู่ในและมีความเชื่อมโยงกับโลกภายนอก ซึ่งการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของ “ความหลากหลาย” นี้มีที่มาต่างกัน ขณะเดียวกันก็จะเห็นแง่มุมของ “รัฐ” แต่ละรัฐว่ามีปฏิกิริยาสนองตอบต่อ “ความหลากหลาย” นั้นอย่างไร เพราะไม่ว่าแต่ละรัฐจะยอมรับหรือไม่ก็ตาม ความจริงที่ปรากฏอยู่ที่แสดงให้เห็นว่าในหลายๆ ประเทศในภูมิภาคนี้มีความหลากหลายที่ว่านี่อยู่

อย่างไรก็ตามอาจจะไม่เป็นธรรมเนียมหากจะมองว่ารัฐเป็นฝ่ายผิดที่ไม่ยอมรับถึงการดำรงอยู่ของความหลากหลายภายในรัฐของตน เพราะด้วยบริบทและสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาอาจทำให้รัฐจำเป็นต้องดำเนินนโยบายที่แข็งแกร่งกว่าในการควบคุมและกลั่นกรองความหลากหลายที่มีอยู่เพื่อเป้าหมายของความเป็นเอกภาพ แต่ในท้ายที่สุดแล้วจากตัวอย่างของหลายๆ ประเทศที่แสดงมาข้างต้น อาจทำให้กล่าวได้ว่าเป้าหมายที่เรียกว่า “เอกภาพ” นั้นมีเส้นทางหลายสายที่จะมุ่งไปถึงได้โดยไม่ต้องทำลาย “ความหลากหลาย” แต่อย่างใด ขณะเดียวกันก็คงต้องตั้งคำถามย้อนกลับไปในเมื่อ “รัฐ” บางรัฐอาจไม่เคยแสดงท่าทียอมรับถึงการดำรงอยู่ของ “ความหลากหลาย” แล้ว “ความหลากหลาย” ที่ดำรงอยู่นั้นยอมรับใน “ความหลากหลาย” อื่นๆ ได้หรือไม่เช่นเดียวกัน

หากทุกฝ่ายยอมรับถึง “ความแตกต่าง” และ “หลากหลาย” ของแต่ละฝ่ายได้แล้ว หนทางแห่งเอกภาพและสันติภาพที่ไม่ต้องทำลาย “ความหลากหลาย” ใดๆ คงเกิดขึ้นได้โดยไม่ยากเกินไป

2. ความหลากหลายในภูมิภาค

ในสภาวะการณ์ของโลกยุคปัจจุบันคงไม่มีประเทศหนึ่งประเทศใดสามารถดำรงอยู่ตามลำพังโดยไม่มีการติดต่อสัมพันธ์หรือพึ่งพิงประเทศอื่นได้ การรวมกลุ่มในระดับภูมิภาคที่สำคัญที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ การรวมกลุ่มกันภายใต้ “สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” หรือ ที่รู้จักกันดีว่า อาเซียน (Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 โดยมีสมาชิกผู้ก่อตั้ง 5 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ต่อมาเพิ่มสมาชิกเพิ่มเติมเมื่อบรูไนเข้าเป็นสมาชิกลำดับที่ 6 เมื่อ 7

มกราคม ค.ศ. 1984 เวียดนาม เมื่อ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 1995 ตามมาด้วยเวียดนามและพม่าเข้าเป็นสมาชิกลำดับที่ 8 และ 9 เมื่อ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 1997 โดยมีกัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกล่าสุด เมื่อ 30 เมษายน ค.ศ. 1999 ปัจจุบันอาเซียนจึงมีสมาชิก 10 ประเทศ กินเนื้อที่ราว 4.5 ล้านตารางกิโลเมตร และมีประชากรราว 500 ล้านคน (ทั้งนี้คาดว่าในอนาคตอันใกล้ อาเซียนจะมีสมาชิกใหม่คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์ - เลสเต หรือติมอร์ตะวันออกนั่นเอง)

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าในหลายๆ รัฐ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มี “ความหลากหลาย” ภายในที่ดำรงอยู่มาโดยตลอด ขณะเดียวกันแม้เมื่อชาติเหล่านี้มารวมตัวกันในระดับภูมิภาคในนามของอาเซียนแล้ว “ความหลากหลาย” ก็ยังคงเป็นมิติสำคัญที่ดำรงอยู่ภายใต้การอยู่รวมในกลุ่มหรือองค์กรเดียวกัน

ในขณะที่อาเซียนเป็นทั้ง “ภาพลักษณ์” และ “ตัวแทน” ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเวทีโลก และในเวลาเดียวกันอาเซียนก็เป็นเวทีการเจรจา ร่วมกันที่ใกล้ชิดที่สุดสำหรับชาติในภูมิภาคแห่งนี้ เนื้อหาในส่วนของบทความจึงต้องการตอบคำถามสำคัญที่ว่าบรรดาสมาชิกอาเซียนมีความแตกต่างหรือหลากหลายกันในด้านใดบ้าง ความแตกต่างหลากหลายที่ดำรงอยู่นั้นเป็นอุปสรรคต่อการสร้างเอกภาพในภูมิภาคหรือไม่ ขณะเดียวกันอาเซียนมีท่าทีต่อปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างไร

เนื่องจากเนื้อหาข้างต้นที่กล่าวไปแล้วว่าภายในแต่ละรัฐของสมาชิกอาเซียนมีความแตกต่างหลากหลายดำรงอยู่ อาทิ ความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรม ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงความหลากหลายในระดับภูมิภาคจึงจะไม่นำเอาประเด็นดังกล่าวมาอธิบายซ้ำอีก เนื้อหาในส่วนนี้จะเน้นให้เห็นถึงความแตกต่างหลากหลายในประเด็นอื่นๆ ซึ่งจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนเมื่อชาติสมาชิกอาเซียนมารวมอยู่ใต้องค์กรเดียวกัน และมีความสัมพันธ์ในระดับ “รัฐ” ต่อ “รัฐ” ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนขอเสนอความแตกต่างที่สำคัญในระดับภูมิภาคของอาเซียนออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1.ความแตกต่างด้านระบอบการเมืองการปกครอง 2.ความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ 3.ความแตกต่างด้านศาสนา

1. ความแตกต่างด้านระบอบการเมืองการปกครอง

อาเซียนก่อตั้งขึ้นในช่วงเวลาของ “สงครามเย็น” ซึ่งความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองระบบประชาธิปไตยกับระบบคอมมิวนิสต์กำลังแพร่ขยายไปทั่วโลก อุดมการณ์ทางการเมืองกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินนโยบายด้านต่างๆ ของนานาประเทศ แม้กระทั่งการรวมกลุ่มพันธมิตรในสมัยสงครามเย็นไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือการทหารก็มักจะอิงกับการแบ่งขั้วตามแนวคิดด้านการเมืองอยู่เสมอ ดังนั้นการก่อกำเนิดขึ้นมาของอาเซียนจึงมักจะถูกมองว่าเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดกับสภาวะสงครามเย็นเช่นกัน

ถึงแม้ว่าถนัด คอมันตร์ (2533, หน้า 103 - 127) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยและเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งอาเซียนจะกล่าวว่าอาเซียนตั้งขึ้นเพราะต้องการลดความขัดแย้งในภูมิภาคให้หมดไปและเพื่อให้กลุ่มที่ตั้งขึ้นนี้มีอำนาจการต่อรองและบทบาทในเวทีการเมืองระหว่างประเทศมากขึ้น และอาเซียนเองก็มิได้มีข้อตกลงร่วมกันในเรื่องการทหารก็ตาม แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้นำของประเทศสมาชิกอาเซียนในเวลาดังกล่าวไม่ว่าจะเป็น ซูฮาร์โต ของอินโดนีเซีย ตันกูอับดุล ราห์มาน ของมาเลเซีย เฟอร์ดินานด์ อี.มาร์กอส ของฟิลิปปินส์ ลีควงยู ของสิงคโปร์ และจอมพลถนอม กิตติขจรของไทย ต่างก็มีสายสัมพันธ์อันดีกับประเทศในกลุ่มประชาธิปไตย โดยเฉพาะกับมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ขณะเดียวกันปัญหาสำคัญที่รัฐบาลของประเทศเหล่านี้ “มอง” และ “อ้าง” ว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐก็คือภัยคุกคามจากขบวนการคอมมิวนิสต์ทั้งในและนอกประเทศนั่นเอง ทั้งนี้รัฐบาลของสมาชิกอาเซียนยังมีเห็นพ้องต้องกันว่า “ภัยคุกคามจากฝ่ายคอมมิวนิสต์” เป็นภัยร่วมกันด้านความมั่นคง (พัชราวลัย วงศ์บุญสิน, 2548, หน้า 15 - 17) จึงอาจกล่าวได้ว่า ในยุคของสงครามเย็นชาติอาเซียนจำเป็นต้องสร้างเป็นเอกภาพให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกเนื่องจากความหวุ่นเกรงต่อการแพร่ขยายเข้ามาของแนวคิดคอมมิวนิสต์นั่นเอง แนวคิดเช่นนี้นอกจากจะสร้างความรู้สึกอันหนึ่งอันเดียวระหว่างชาติสมาชิกอาเซียนแล้ว ในทางกลับกันก็เป็นการสร้างความรู้สึกปฏิบัติให้เกิดขึ้นระหว่างชาติอาเซียนกับชาติอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น เวียดนามและลาว เช่นกัน

พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน (2548, หน้า 15 - 17) วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างสมาชิกอาเซียนในยุคสงครามเย็น โดยแบ่งลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวออกเป็น 2 ช่วงเวลาที่สำคัญ คือ ในทศวรรษแรก (ค.ศ.1967 - 1977) นั้น อาเซียนเน้นความสัมพันธ์ ใน 3 มิติ คือ 1.การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 2.การสร้างความเข้าใจในปัญหาของประเทศสมาชิก และ 3.การประชุมปรึกษาหารือในกลุ่มสมาชิกเพื่อหาช่องทางความร่วมมือในด้านต่างๆ ส่วนในทศวรรษที่สองนั้นอาเซียนเน้นความร่วมมือเกี่ยวกับ 1.ความร่วมมือในด้านการแก้ไขปัญหาภายในประเทศสมาชิกซึ่งมีผลกระทบร่วมกัน เช่น ปัญหาการก่อการร้ายตามแนวชายแดน และ 2.ความร่วมมือในการแก้ปัญหาบริบทแวดล้อมประเทศสมาชิกอาเซียน เช่น ปัญหาก็พหุชา จะเห็นได้ว่าความร่วมมือดังกล่าวเกิดขึ้นจากบริบทที่ “อุดมการณ์ทางการเมือง” เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดนโยบายการเมืองระหว่างประเทศทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าเนื่องจากความขัดแย้ง “ทางการเมือง” ในยุคสงครามเย็นที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของหลาย ๆ ประเทศทั่วโลกนั้นส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติสมาชิกอาเซียนเช่นกันและภายใต้ความหวั่นเกรงต่อความไม่มั่นคงของตนเองในช่วงสงครามเย็นนี้เองที่มีผลให้สมาชิกอาเซียนพยายามสร้าง “เอกภาพทางการเมือง” ภายในกลุ่มสมาชิกให้เกิดขึ้น

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต การเมืองระหว่างประเทศก็เข้าสู่การเปลี่ยนที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง นั่นคือปัจจัยสำคัญในการกำหนดนโยบายของประเทศต่างๆ ค่อยๆ เปลี่ยนแปรไปจาก “อุดมการณ์ทางการเมือง” มาเป็น “ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ” การแข่งขันที่สำคัญของมหาอำนาจค่อยๆ เปลี่ยนจาก “สนามรบ” ไปสู่ “ตลาดหุ้น” เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ อาเซียนเองก็จำเป็นต้องปรับตัวเช่นเดียวกัน การปรับตัวครั้งสำคัญของอาเซียนก็คือการเปิดรับสมาชิกใหม่โดยเฉพาะชาติที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ซึ่งอาเซียนเคยมองว่าเป็นภัยคุกคามนั่นเอง ทั้งนี้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้ชาติสมาชิกแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันในด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันอาเซียนเป็นองค์กรระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคที่ประกอบไปด้วยชาติสมาชิกที่มีระบบการเมืองการปกครองแตกต่างกันมากที่สุดองค์กรหนึ่ง หากพิจารณาถึงระบบการเมือง

การปกครองของชาติต่างๆ ในอาเซียน ก็อาจทำให้เห็นโครงสร้างของระบบการเมืองการปกครองอย่างน้อยที่สุด 4 รูปแบบด้วยกัน ดังนี้

ก. ระบบประชาธิปไตย สมาชิกอาเซียนหลายชาติมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ถึงแม้ว่าในชาติเหล่านี้จะมี “ความเหมือน” ตรงที่ใช้แนวคิด “ประชาธิปไตย” มาเป็นหลักในการปกครองประเทศ แต่ในความเหมือนนั้นก็มีความหลากหลายในรายละเอียดดำรงอยู่ คือ ในขณะที่ไทยและกัมพูชามีลักษณะของ “ราชอาณาจักร” (Kingdom) ที่เป็น “รัฐเดี่ยว” ซึ่งปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำฝ่ายบริหาร ขณะที่อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์และสิงคโปร์ มีการปกครองในลักษณะของ “สาธารณรัฐ” (Republic) โดยมีประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้งเป็นทั้งประมุขและผู้นำฝ่ายบริหาร ส่วนมาเลเซีย มีลักษณะการปกครองแบบ “สหพันธรัฐ” (Federation) คือ ประเทศประกอบไปด้วยรัฐหลายรัฐมารวมกัน แต่ละรัฐมีสุลต่านเป็นประมุข มีมุขมนตรี (Mentri Besar หรือ Chief Minister) ที่อาจจะมาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งตามกฎหมายของแต่ละรัฐจะกำหนดเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร ส่วนในระดับรัฐบาลกลางจะมีพระราชาธิบดี หรือ ยังดีเปอร์ตวนอากง (Yang di-Pertuan Agong) เป็นประมุขของชาติ (ตำแหน่งนี้จะเป็นการหมุนเวียนกันไประหว่างสุลต่านของรัฐต่างๆ 9 รัฐ โดยมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี) และมีนายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งเป็นผู้นำฝ่ายบริหาร

ข. ระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ แม้ว่าการสิ้นสุดของสงครามเย็น ประชาชาติอาเซียนมองว่าประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์เป็น “ฝ่ายตรงข้าม” ของตน แต่มุมมองดังกล่าวก็เปลี่ยนไปหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 อันเป็นจุดสิ้นสุดสงครามเย็นที่ยืดเยื้อยาวนาน

หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต การแข่งขันของโลกจากที่เคยมุ่งเน้นในเรื่องของกำลังทหารและกองทัพก็หันมาสู่การแข่งขันกันในด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มตัว ปัญหาความขัดแย้งจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันก็ค่อยๆ เบาบางลงไป เพราะทุกฝ่ายต่างก็มีจุดมุ่งหมายใหม่ที่สำคัญและสอดคล้องกัน คือ ผลประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้อาเซียนจึงไม่รีรอที่จะรับเอาเวียดนามและลาว “อดีตฝ่ายตรงข้าม” ที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์เข้าเป็น

สมาชิกใหม่ในเวลาเพียงไม่นานนักหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง

ค. ระบบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หนึ่งในระบอบการปกครองที่เก่าแก่ที่สุดในโลกคือ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือ การปกครองซึ่งกษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจอันสมบูรณ์เบ็ดเสร็จเด็ดขาด สมาชิกของอาเซียนที่ปกครองประเทศระบอบนี้คือ บรูไน ปัจจุบันบรูไนปกครองโดยสมเด็จพระราชาธิบดี ฮัจญี ฮัสซานัล โบลเกียห์ อูอิซซัดดิน วัดเดาละห์ (His Majesty Paduka Seri Banginda Sultan Haji Hassanal Bolkih Mu'izzaddin waddaulah) ซึ่งทรงเป็นประมุขของประเทศตั้งแต่ 5 ตุลาคม ค.ศ. 1967 (<http://www.mfa.go.th>, สืบค้นเมื่อ ธันวาคม ค.ศ. 2005) นอกจากนี้พระองค์ยังทรงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอีกด้วย

ง. การปกครองโดยคณะทหาร ในกรณีของพม่าอาจเรียกได้ว่าเป็นการปกครองโดยเผด็จการทหาร ภายใต้ชื่อที่เรียกว่า “สภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ” (State Peace and Development Council: SPDC) กองทัพพม่าปกครองประเทศมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่นายพลเนวินก่อการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนของอูโนใน ปี ค.ศ. 1962 หลังจากนั้นทหารก็ยึดครองอำนาจมาตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน แม้ว่าจะมีบางเวลาที่ “อำนาจ” จะ “เปลี่ยนมือ” ไปบ้าง แต่อย่างไรเสียอำนาจนั้นก็ยังอยู่ในมือขอ “ทหาร” อยู่นั่นเอง

ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามทั้งจากภายในพม่าเองและจากโลกภายนอกที่จะเรียกร้อง ประท้วงหรือกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในพม่า แต่จนถึงขณะนี้ (ธันวาคม ค.ศ. 2005) โครงสร้างการเมืองในพม่าก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงไป คือ ทหารยังคงกุมอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการบริหารในการปกครองประเทศ และยังคงจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน ดังจะเห็นได้จากกรณีที่รัฐบาลพม่ามีคำสั่งให้จับกุมและ “กักบริเวณ” นักการเมืองฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล เช่น กรณีของนางอองซาน ซูจี ผู้นำฝ่ายค้านคนสำคัญที่เคยเป็นผู้นำในการประท้วงต่อต้านรัฐบาลทหารและเรียกร้องประชาธิปไตยในพม่า ซึ่งถูกรัฐบาลจับกุมและสั่ง “กักบริเวณ” มาแล้วหลายต่อหลายครั้งซึ่งกินเวลารวมนับสิบปี และล่าสุดรัฐบาลพม่าก็มีมติให้กักบริเวณ นางอองซาน ซูจี ออกไปอีกหนึ่งปี

ภายใต้ความแตกต่างหลากหลายด้านระบอบการเมืองของชาติสมาชิกอาเซียนมี “หลักการสำคัญ” ที่ใช้จัดการกับปัญหาดังกล่าวได้เป็นอย่างดีหลักการที่ว่าคือ “ชาติสมาชิกในอาเซียนจะไม่เข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงกิจการภายในของสมาชิกอื่น” หลักการดังกล่าวทำให้อาเซียนสามารถประคับประคองความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเอาไว้ได้และสามารถสร้างความเป็นเอกภาพให้เกิดขึ้นเหนือ “ความหลากหลาย” ของชาติสมาชิก และสามารถ “ปล่อยวาง” กับปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในประเทศของชาติสมาชิก จนบางครั้งการใช้หลักการดังกล่าวทำให้อาเซียนถูกมองว่าไม่มีความพยายามและขาดความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศสมาชิก เช่น ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา ระบอบประชาธิปไตยในพม่า การปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดในประเทศไทยในยุคของการ “ฆ่าตัดตอน” ปัญหาการเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยในอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ รวมถึงกรณีที่รัฐบาลมาเลเซียใช้กฎหมายความมั่นคงภายใน (Internal Security Act : ISA) จับกุมคุมขังนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล

จากข้อมูลข้างต้นทำให้กล่าวได้ว่าแม้คุณหนึ่งสมัยหนึ่ง “อุดมการณ์ทางการเมือง” จะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปบริบทและข้อจำกัดต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปทำให้ความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองมิใช่ปัญหาใหญ่อีกต่อไป トラบใดที่สามารถจัดสรรผลประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัว ซึ่งอาเซียนเองก็หนีไม่พ้นจากความจริงในข้อนี้เช่นกัน

2. ความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ

หากย้อนกลับไปในช่วงปลายทศวรรษ 1970 ถึงกลางทศวรรษ 1980 เราอาจมีสูตรสำเร็จที่กล่าวว่าระบบเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอยู่ 2 ประเภทคือ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม - เสรีนิยม ในกลุ่มประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมในกลุ่มประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อวันเวลาเปลี่ยนไปพร้อมๆ กับการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ การอุบัติขึ้นและเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมที่พึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ธุรกิจเครือข่ายการสื่อสาร และ

เริ่มมีแนวโน้มไปสู่เศรษฐกิจการค้าและการบริการที่หลากหลายซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีที่ล้ำสมัยมากขึ้น เช่น เทคโนโลยีด้านชีวภาพ พันธุศาสตร์ นาโนเทคโนโลยี เป็นต้น เมื่อทิศทางของเศรษฐกิจเปลี่ยนไปเช่นนี้ ทุกประเทศในโลกจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แต่การปรับตัวนั้นจะปรับเปลี่ยนได้มากและมีประสิทธิภาพเพียงไรขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ประการของประเทศนั้นๆ เช่น ปัจจัยเรื่องความสามารถและวิสัยทัศน์ของผู้นำ คุณภาพของประชากร ทรัพยากรธรรมชาติ และทุน เป็นต้น

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดสมาชิกของอาเซียนต่างๆ ชาตีก็ก้าวเข้าสู่การพึ่งพาการค้าในตลาดการค้าระหว่างประเทศในระบบทุนนิยมอย่างเต็มตัว ไม่เว้นแม้แต่ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์อย่างเวียดนามและลาว (เวียดนามประกาศใช้แผนการปฏิรูปที่มีชื่อว่า โดว เม้ย (Doi Moi) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1986 ซึ่งรู้จักกันดีว่าเป็นยุค “จินตนาการใหม่” (New Thinking) ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 3 ของลาวซึ่งมีวาระปฏิบัติงานระหว่าง ปี ค.ศ.1991 - 1995 ก็เริ่มมีเนื้อหาที่กล่าวถึงการส่งเสริมการค้าเสรีมากขึ้น และทำการพัฒนาเศรษฐกิจมาอย่างต่อเนื่องโดยมีเป้าหมายว่าลาวจะพ้นจากสถานะจากการเป็นประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุดตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ. 2020)

แม้ว่าบรรดาชาติสมาชิกอาเซียนจะมีเป้าหมายสำคัญทางเศรษฐกิจที่เหมือนๆ กัน คือ การแสวงหาผลประโยชน์จากการค้าในระบบทุนนิยมให้ได้มากที่สุด แต่ถึงแม้ว่าจะมี “เป้าหมาย” ที่เหมือนกัน ก็ยังมี “ความต่าง” กันในรายละเอียด เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ท่าเลที่ตั้ง สภาพภูมิอากาศ คุณภาพของประชากรในประเทศ ความชำนาญในการผลิตสินค้า รวมถึงบทบาทและความสามารถของผู้นำประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ประเทศในอาเซียนมีความต่างกัน และ “ไม่เท่าเทียม” กันในเรื่องเศรษฐกิจ

ตัวอย่างของความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจในอาเซียนคือ มีทั้งชาติสมาชิกที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ร่ำรวยเป็นอันดับต้นๆ ของโลก เช่น สิงคโปร์ และมีชาติสมาชิกที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ยากจนที่สุดของโลก เช่น พม่า ลาว กัมพูชา ซึ่งในแต่ละปียังคงพึ่งพาเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก โดยจากข้อมูลสถิติของสหประชาชาติประจำปี ค.ศ. 2004 ระบุถึงรายได้ต่อหัวต่อปี

(โดยประมาณ) ของประชากรแต่ละชาติของอาเซียนในแต่ละชาติดังนี้ สิงคโปร์ 25,000 เหรียญสหรัฐ บรูไน 14,453 เหรียญสหรัฐ มาเลเซีย 4,730 เหรียญสหรัฐ ไทย 2,518 เหรียญสหรัฐ ฟิลิปปินส์ 1,058 เหรียญสหรัฐ อินโดนีเซีย 1,022 เหรียญสหรัฐ เวียดนาม 551 เหรียญสหรัฐ ลาว 419 เหรียญสหรัฐ กัมพูชา 315 เหรียญสหรัฐ พม่า 218 เหรียญสหรัฐ (<http://unstats.un.org>, สืบค้นเมื่อ ธันวาคม ค.ศ. 2005) อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจของแต่ละประเทศนั้น จำเป็นต้องมีข้อมูลตัวเลขหลายกลุ่มและลำพังเพียงตัวเลขรายได้ต่อหัวต่อปี ของประชากรก็ไม่ใช่เครื่องมือที่จะบ่งชี้ถึงสภาพเศรษฐกิจของประเทศใดประเทศหนึ่งอย่างชัดเจนได้ แต่อย่างน้อยที่สุดตัวเลขชุดดังกล่าวคงพอจะสะท้อนให้เห็นภาพความแตกต่างของเศรษฐกิจในกลุ่มสมาชิกอาเซียนได้เป็นอย่างดี

ความ “แตกต่าง” ด้านเศรษฐกิจของกลุ่มสมาชิกอาเซียนยังปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนเมื่อพิจารณา “ประเภท” ของธุรกิจหลักและ “แนวทาง” ในการประกอบธุรกิจ รวมถึงทิศทางการดำเนินธุรกิจในอนาคตของแต่ละประเทศ ดังนี้

ก. ประเภทของธุรกิจ ในขณะที่ชาติที่ร่ำรวยอย่างสิงคโปร์ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เพียงพอในการพัฒนาประเทศ ทำให้สิงคโปร์ต้องหาจุดแข็งของตัวเอง นับตั้งแต่เรื่องทำเล ที่ตั้งที่เหมาะสม การเป็นเมืองท่าเสรี ไปจนกระทั่งเรื่องของคุณภาพการศึกษาของคนในประเทศ ซึ่งจากจุดแข็งเหล่านี้ทำให้สิงคโปร์ให้ความสำคัญกับธุรกิจประเภทการเป็น “สื่อกลาง” หรือ “นายหน้า” ในการจัดระบบการขนส่ง (Logistics) รวมทั้งเป็นแหล่งธุรกิจด้านการเงิน การธนาคารที่สำคัญในภูมิภาค รวมถึงเป็นตัวกลางในการค้าส่งน้ำมันในภูมิภาค และมีความพยายามที่จะเข้าไปลงทุนในประเทศอื่นๆ ทั้งในอาเซียน ภูมิภาคอื่นๆ ของเอเชียและทวีปแอฟริกาที่เต็มไปด้วยทรัพยากร ขณะที่บรูไนยังคงมีน้ำมันเป็นอุตสาหกรรมหลักและนำรายได้จากส่วนดังกล่าวไปร่วมทุนกับต่างประเทศโดยดำเนินการผ่านสำนักงานการลงทุนของบรูไน (Brunei Investment Agency - BIA) ในรูปของการถือหุ้นหรือซื้อพันธบัตร ในยุโรป สหรัฐฯ และหลายๆ ประเทศในเอเชีย ส่วนชาติอื่นๆ ยังคงมีรายได้ที่สำคัญในด้านผลิตผลทางการเกษตร รวมถึงเป็น “โรงงาน” ที่ผลิตสินค้าตามที “บริษัทแม่” กำหนดมา แต่ก็มีบางชาติ เช่น ไทยหรือมาเลเซียที่มีศักยภาพและสามารถทำรายได้เข้าประเทศได้เป็นจำนวนมากจากด้านการท่องเที่ยวและการบริการ

ข. แนวทางในการประกอบธุรกิจ สิงคโปร์กลายเป็น “ผู้ลงทุน” รายสำคัญในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก และบุกเบิกธุรกิจด้านใหม่ๆ เช่น การร่วมทุนกับธุรกิจในการสร้างสถานซ่อมบำรุงทางอากาศยานในพื้นที่ของธุรกิจเพื่อรองรับลูกค้าในภูมิภาคตะวันออกกลางและยุโรป (ขณะที่บางประเทศยังคงภูมิใจไม่เล็กกับสนามบินแห่งใหม่ที่ใช้เวลาก่อสร้างเกินกว่า 40 ปี) ส่วนชาติอื่นๆ ยังคง “พึ่งพา” รอรับการลงทุนจากผู้ลงทุนต่างชาติเสียเป็นส่วนใหญ่

ค. ทิศทางด้านธุรกิจในอนาคต ในขณะที่ธุรกิจภาคบริการกำลังกลายเป็นธุรกิจที่มีส่วนแบ่งสูงที่สุดในภาคธุรกิจทั้งหมดในปัจจุบัน ทุกๆ ชาติในอาเซียนจึงมุ่งที่จะแสวงหารายได้จากด้านการบริการ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าวิสัยทัศน์และทรัพยากรของแต่ละประเทศจะเป็นเช่นไร เช่น ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ต่างต้องการที่จะเป็น “ศูนย์กลาง” (Hub) ด้านการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ขณะที่ลาว และเวียดนามก็กำลังพัฒนาศักยภาพในด้านนี้อย่างเร่งด่วนเช่นกัน ส่วนสิงคโปร์มุ่งจะเป็นผู้นำในด้านการขนส่งและการสื่อสารจึงเพิ่มการลงทุนด้านการซ่อมบำรุงอากาศยาน รวมไปถึงการบุกเบิกธุรกิจที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ด้านนาโนเทคโนโลยี เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ในยุคปัจจุบันที่โลกกำลังเข้าสู่สภาวะการแข่งขันทางเศรษฐกิจอย่างเต็มตัว อาเซียนเองก็จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ดังกล่าวเช่นกัน อาเซียนตระหนักดีว่าในสถานการณ์ที่การแข่งขันทางเศรษฐกิจยังพุ่งทะยานไปอย่างไม่หยุดยั้ง การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาคให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นทั้งนี้ก็เพื่อสร้างผลประโยชน์ร่วมกันภายในภูมิภาคและสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอก ในการนี้อาเซียนจึงมีความพยายามที่สร้างความเป็นเอกภาพทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มสมาชิกโดยผ่านการจัดตั้งเขตการค้าเสรีในภูมิภาคอาเซียนหรือที่เรียกว่า อาฟตา (ASEAN Free Trade Area: AFTA) ซึ่งมีข้อกำหนดให้สมาชิกทุกประเทศยกเลิกอัตราภาษีนำเข้า-ส่งออกในทุกประเภทสินค้าอย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 2015

อย่างไรก็ตามการจัดตั้งเขตการค้าเสรีดังกล่าวก็ดูจะมีอุปสรรคอยู่ไม่น้อยเช่นกัน เพราะสมาชิกอาเซียนยังคงมีความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจอยู่มากดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น แต่ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าวอาเซียนมีการวางแนวทาง

ผ่อนผันสำหรับชาติที่ยังไม่มีความพร้อมในการปรับตัวสู่ตลาดการค้าเสรี โดยจะให้ค่อยๆ ปรับลดอัตราภาษีลงทีละน้อยก่อนจะลดภาษีทั้งหมดโดยสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 2015 เพื่อให้ชาติสมาชิกเข้าสู่สภาวะการค้าเสรีในภูมิภาคได้โดยไม่ได้เปรียบเสียเปรียบกันจนเกินไป และได้ประโยชน์กันทุกฝ่าย (แม้ว่าในทางปฏิบัติแล้ว “ความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง” อาจจะไม่เคยเกิดขึ้นจริงในระบบการค้าเสรีก็ตาม)

3. ความแตกต่างด้านศาสนา

ปัจจุบันอาเซียนประกอบไปด้วยสมาชิก 10 ประเทศ แต่ละประเทศก็มี “ศาสนาประจำชาติ” ซึ่งอาจหมายถึงศาสนาหลักที่ประเทศนั้นๆ นำมาใช้ประกอบในการกระทำ “ราชพิธี” หรือ “รัฐพิธี” และศาสนานั้นๆ มักจะเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ในประเทศยอมรับนับถืออยู่เช่นกัน แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่าในแต่ละประเทศจะประกอบขึ้นจากศาสนิกของศาสนาใดศาสนาเดียวโดยลำพัง เช่น แม้ว่ามาเลเซียจะมีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติและมีชาวมาเลเซียที่นับถือศาสนาอิสลามถึง 60.4% ของประชากรทั้งหมด แต่ก็มีประชากรจำนวน 19.2% ที่นับถือศาสนาพุทธ และมี 11.6% ที่นับถือศาสนาคริสต์ ส่วนอีก 11.6% นับถือศาสนาฮินดู และอีก 2.5% นับถือศาสนาหรือเชื่อในสิ่งอื่นๆ ขณะที่อินโดนีเซียมีประชากรราว 87% นับถือศาสนาอิสลาม แต่ก็มีชาวอินโดนีเซียอีก 6% นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ส่วนอีก 3.5% นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ฟิลิปปินส์มีประชากรนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกถึง 83% และศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ 9% แต่ก็มีผู้นับถือศาสนาอิสลามราว 5% ส่วนสิงคโปร์ มีผู้นับถือศาสนาพุทธราว 42.5% และมีชาวสิงคโปร์ที่นับถือศาสนาอิสลาม 14.9% คริสต์ 14.6% ฮินดู 4% ขณะที่พม่ามีผู้นับถือศาสนาพุทธถึง 90% รองลงมาคือศาสนาคริสต์ราว 5% และอิสลามราว 3.8% ประเทศลาวมีผู้นับถือศาสนาพุทธ 75% นับถือผีสาง-เวทคาราว 16-17% ในขณะที่เหลือส่วนใหญ่เป็นคริสต์ รองลงมาคืออิสลาม ข้อมูลตัวเลขข้างต้นซึ่งรวบรวมไว้ในเว็บไซต์ของกระทรวงการต่างประเทศเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางศาสนาภายในอาเซียนและขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นความหลากหลายทางศาสนาภายในแต่ละรัฐด้วยเช่นกัน

นับตั้งแต่การก่อตั้งอาเซียนใน ปี ค.ศ. 1967 ยังไม่เคยเกิดความขัดแย้งในระดับ “รัฐ” ต่อ “รัฐ” จากประเด็นเรื่องศาสนา หากจะมีความขัดแย้งต่อกันก็มักจะเป็นปัญหาเรื่องผลประโยชน์ในการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนและปัญหาต่างๆ ตามแนวชายแดนเสียเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมีบุคคลหลายกลุ่มที่นำเอา “ศาสนา” มาใช้เพื่อให้เกิด “ประโยชน์” ต่อกิจกรรมของตน โดยเฉพาะประโยชน์ทาง “การเมือง” ซึ่งนำไปสู่ข้อถกเถียงกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นสิ่งที่สมควรหรือไม่ที่นำเอาศาสนาและการเมืองมาเชื่อมโยงกัน แต่หากเราศึกษาลึกลงไปในประวัติศาสตร์แล้วจะพบว่าประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง “ศาสนา” กับ “การเมือง” นั้นไม่ใช่เรื่องใหม่หรือแปลกประหลาดแต่อย่างใด เพราะเราคงต้องยอมรับว่านอกเหนือจากเรื่อง “ปาฏิหาริย์” ซึ่งเป็นเรื่องของ “ความเชื่อ” แล้ว ยังมี “ข้อเท็จจริง” ที่ว่าบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงระบบความคิดและความเชื่อของผู้คนในบาง “สถานที่” และ “ช่วงเวลา” ก็มีผลสำคัญอย่างยิ่งต่อการถือกำเนิดขึ้นมาของศาสนาแต่ละศาสนาเช่นกัน

ขณะเดียวกันก็พบว่ามีความเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์หลายต่อหลายครั้งที่ “ศาสนจักร” และ “อาณาจักร” ประสานความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน ดังกรณีที่ ผู้นำทางด้านอาณาจักร (ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ตาม) จะต้องมีการประกอบพิธีกรรมบางอย่างตามหลักศาสนาที่ตนนับถือศาสนาในยามที่เข้ารับตำแหน่งนั้นๆ เป็นครั้งแรก (เช่น การสาบานตนต่อคัมภีร์ พระเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนยึดถือ) เพื่อแสดงว่าอำนาจทางโลกของตนได้รับการยอมรับว่า “ชอบธรรม” จากศาสนจักร ขณะเดียวกันก็ปรากฏอยู่บ่อยครั้งที่ผู้นำทางศาสนจักรต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากอาณาจักรในการอุปถัมภ์และช่วยเหลือกิจการของศาสนา และอาจมีบ่อยครั้งที่เราจะเห็นว่าผู้มีอำนาจทางศาสนจักรได้รับ “ตำแหน่ง” ที่แต่งตั้งขึ้นโดยฝ่ายอาณาจักร (เช่น ธรรมเนียมของการแต่งตั้ง สังฆราช เป็นต้น) ด้วยเหตุนี้เรื่องของ “ศาสนา” และ “การเมือง” จึงไม่ใช่เรื่องห่างไกลกันแต่อย่างใด

ถึงแม้จะเข้าใจถึงความเป็นมาและยอมรับได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมือง แต่ก็ยากที่คนทั่วไปจะทำใจยอมรับได้ถึง “ความรุนแรง” ที่เกิดขึ้นจากการดึงเอาศาสนามาเชื่อมโยงกับการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างดาดะต้นในทุกพื้นที่ของโลกในปัจจุบัน (ซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงต่างๆ ก็ล้วนแต่เป็นศาสนิกในศาสนาใดศาสนาหนึ่งเช่นกัน) ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทำให้ผู้เขียนย้อนกลับไปคิดถึงประโยคหนึ่งที่ว่า “ทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี” ซึ่งมักจะถูกยกมาใช้อ้างอิงอยู่บ่อยครั้ง เมื่อมีการพูดจาอภิปรายกันในเรื่องใดๆ ก็ตามแล้ว มีอันต้องเฉียดกรายเข้าไปใกล้เรื่องของศาสนา ประโยคดังกล่าวจะกลายเป็น “ตรรกะ” ที่ชอบธรรมที่อธิบายถึงความคิด ความเชื่อ หรือคำสอนของศาสนาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนเองก็ “เชื่อ” และยอมรับในตรรกะดังกล่าว แต่บางครั้ง “ความเชื่อ” นั้นก็ถูกบั่นทอนลงไปเนื่องมาจากการได้พบเห็น “ความจริง” ที่ว่าความรุนแรงเกิดขึ้นจากการกระทำของคนที่อ้างตัวว่าปวารณาตัวเข้าเป็นศาสนิกของศาสนา (ไม่ว่าจะศาสนาใดก็ตาม) และทำให้ผู้เขียนอดตั้งคำถามต่อตรรกะดังกล่าวไม่ได้ว่า ถ้าตรรกะดังกล่าวเป็น “ความจริง” แล้ว สิ่งเลวร้ายที่เกิดขึ้นมานั้นเป็นการกระทำของ “คนไร้ศาสนา” หรือเป็นเพราะศาสนาสิ้นประสิทธิภาพเสียแล้วในการสร้างให้ศาสนิกเป็นคนดี?

ถึงแม้เท่าที่ผ่านมา “ศาสนา” จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้าง “เอกภาพ” ให้เกิดขึ้นในหลายๆ พื้นที่ หลายๆ ประเทศหรือแม้แต่หลายๆ ภูมิภาค แต่สำหรับกลุ่มอาเซียนซึ่งประกอบไปด้วยชาติสมาชิกที่มีศาสนาประจำชาติแตกต่างกันไปนั้น ศาสนาอาจไม่ใช่ “เครื่องมือ” สำคัญในการสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในพื้นที่แห่งนี้ แต่อย่างไรก็ตามในท้ายที่สุดผู้เขียนก็ยังคงมี “ความเชื่อมั่น” ว่าปัญหาเรื่องความหลากหลายด้านศาสนาของชาติสมาชิกอาเซียนมิใช่อุปสรรคในการสร้างเอกภาพของภูมิภาค หากทุกชาติ ทุกศาสนายอมรับความแตกต่างหลากหลายที่ดำรงอยู่รายรอบตัวได้อย่างแท้จริง

สรุป

ท้ายที่สุดหากเรามองย้อนกลับไปในอดีตจะเห็นได้ว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนานตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ จนเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์จนก่อให้เกิดการสรรค์สร้างและสังสมอารยธรรมเฉพาะถิ่น

ครอบคลุมพื้นที่ทั้งภาคสมุทรและคาบสมุทร ประกอบด้วยกลุ่มชนที่มีหลายชาติพันธุ์ หลากความเชื่อ หลากศาสนา หลากภาษา หลากประเพณี ฯลฯ และเนื่องจาก ภูมิรัฐศาสตร์ของภูมิภาคนี้ตั้งอยู่บนศูนย์กลางของแหล่งอารยธรรมจีน อินเดีย และเป็นภูมิภาคที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติจึงทำให้เป็นที่สนใจและมีผู้คนจากต่างถิ่นหลั่งไหลเดินทางเข้ามาพร้อมๆ กับนำเอาวัฒนธรรมของตนเข้ามาด้วย ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ดังกล่าวนี้จึงส่งผลให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีฐานะเป็น เมืองท่านานาชาติ

การติดต่อสัมพันธ์กับดินแดนอื่นๆ ในฐานะของศูนย์กลางทางการค้า ก่อให้เกิดการรับ - ถ่าย, ปรับ - เปลี่ยน, ดัด - แปลงและผสมผสาน จนก่อให้เกิดเป็น อารยธรรมที่มีความหลากหลาย ประกอบกับการหลั่งไหลเข้ามาของอิทธิพลศาสนา อิสลาม วัฒนธรรมตะวันตกในยุคจักรวรรดินิยมและอพยพเข้ามาของชาวจีน ใ้พื้นที่เลสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยิ่งเสริมสร้างให้ภูมิภาคนี้กลายเป็นสังคม นานาชาติมากยิ่งขึ้น ท่ามกลางความหลากหลายที่ปรากฏก็มีความเป็นเอกภาพของ กลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ตกอยู่ภายใต้ “ระบบอาณานิคม” พร้อมๆ กับการเข้ามาของลัทธิจักรวรรดินิยมในช่วงต้นศตวรรษที่ 16 หรือเมื่อเข้าสู่ “ยุครัฐชาติ” หรือ “รัฐสมัยใหม่” และพัฒนาเข้าสู่ความเป็นเอกภาพของภูมิภาคในยุคที่ มีการรวมกลุ่มประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็ง มั่นคง และสร้างอำนาจต่อรอง เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ดังปรากฏใน “สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

ภายใต้ยุคสมัยต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป มีหลายครั้งหลายคราที่ภูมิภาคนี้ ปรากฏร่องรอยแห่ง “ความขัดแย้ง” โดยในยุคจารีตนั้นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมักมา จากเรื่องของ “ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ” เช่น การแย่งชิงเมืองท่าหรือเส้นทางการค้าเป็นหลัก รองลงมาจึงจะเป็นเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองที่ว่าด้วย “พระบรมเดชานุภาพ” ขององค์กษัตริย์ ความขัดแย้งในยุคนี้มักจะมีบทบาทที่เป็น สูตรสำเร็จ คือ การทำสงคราม ซึ่งนั่นเท่ากับว่าในอดีตที่ผ่านมาภูมิภาคแห่งนี้แก้ไข ปัญหา “ความขัดแย้ง” ด้วย “ความรุนแรง” ส่วนในยุคอาณานิคมความขัดแย้ง ภายใตภูมิภาคแห่งนี้ล้วนแล้วแต่มีผลมาจาก “ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ” ทั้งสิ้น ความขัดแย้งในยุคนี้มีตัวละครภายนอกคือมหาอำนาจชาติตะวันตกที่เข้ามามีบทบาท

สำคัญทั้งในฐานะ “ผู้สร้าง” และ “ผู้แก้” ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในยุคนี้ก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะใช้ “ความรุนแรง” ในการแก้ปัญหาเช่นกัน ส่วนในยุคสงครามเย็น “อุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน” ทำให้ประเทศในภูมิภาคแห่งนี้แบ่งออกเป็นฝักเป็นฝ่ายตามอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างชัดเจน ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วภูมิภาคแห่งนี้ก็กลายเป็นสนามรบขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยตัวละครสำคัญทั้งจากภายในและภายนอกภูมิภาค

หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลงปัญหาความขัดแย้งระดับ “รัฐ” ต่อ “รัฐ” ในภูมิภาคแห่งนี้ลดน้อยลงไปจนแทบไม่ปรากฏ บรรดาประเทศในภูมิภาคแห่งนี้หันมาให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็น “เอกภาพ” ภายในภูมิภาคมากยิ่งขึ้น ทั้งในเรื่องของเศรษฐกิจและการเมือง ความขัดแย้งจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในสมัยสงครามเย็นก็ค่อยๆ แปรเปลี่ยนเป็น “ความหลากหลาย” ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้เมื่อสามารถจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันได้อย่างลงตัว อย่างไรก็ตาม ในยุคปัจจุบันยังคงมีปัญหาความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ในภูมิภาคแห่งนี้ โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแต่ละรัฐ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการก่อการร้าย ปัญหาความขัดแย้งด้านแนวคิดทางการเมืองและศาสนา ปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับการเมืองภาคประชาสังคม ปัญหาเหล่านี้�าจยังไม่สามารถแก้ไขได้ในเร็ววันเพราะแต่ละปัญหาก็ฝังรากลึกและมีผลในวงกว้างอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ในประวัติศาสตร์ของภูมิภาค คำถามที่ตามมาและคงยังไม่มีคำตอบ ก็คือ จะแปรเปลี่ยน “ความขัดแย้ง” ที่ดำรงอยู่นี้ให้กลายเป็น “ความหลากหลาย” ที่ดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างไร และใครจะเป็นผู้เริ่มในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

แต่ในท้ายที่สุดแล้วไม่ว่าปัญหาความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเกิดขึ้นจากสาเหตุของอุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ เชื้อชาติ หรือแม้แต่ศาสนาก็ตาม ผู้เขียนก็มีความเชื่อที่พื้นฐานของการแก้ไขปัญหาอันควรผสมผสานขึ้นจาก “ปัญญา” และ “ศรัทธา” รวมไปถึงการเคารพถึงความแตกต่างที่ดำรงอยู่ของกันและกันมากกว่าที่จะอาศัยความรุนแรงในการแก้ไขความขัดแย้งดังเช่นที่เป็นมาในอดีต

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กุลศล สุจรรยา. (2520). ชีวประวัติมาโคโปโล ย่าเอเชีย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- เชเดส ยอร์ช. (2546). ชนชาติต่างๆ ในแหลมอินโดจีน. กรุงเทพฯ : โครงการเอเชีย-ตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธิดา สารระยา. (2544). ประวัติศาสตร์สุโขทัย : พลังคน อำนาจผี บารมีพระ. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา. (2538). พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงไทยการพิมพ์.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2535). อินโดจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- _____. (2546). ชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่.
- รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- _____. (2547). อินโดนีเซีย อดีตและปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ). (2543). ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- ศิวพร ชัยประสิทธิกุล. (2543). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสังเขป. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สงบ ส่งเมือง. (2534). ประวัติศาสตร์ภาคใต้ (ประวัติศาสตร์ทักษิณ). สงขลา : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้.
- สิตา สอนศรี. (2541). เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุริชัย หวันแก้ว และ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ (บรรณาธิการ). (2548). อาเซียน:

สิ่งท้าทายใหม่และการปรับตัว. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ออสบอร์น, มิลตัน. (2544). เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สังเขปประวัติศาสตร์. เชียงใหม่ :

สำนักพิมพ์ตรีสิวิน (ซิสต์เวอร์มบุคส์).

หนังสือภาษาอังกฤษ

Ampalavanar, rajeswary. (1981). The Indian Minority and Political Change in Malaya 1945-1957. Kuala Lumpur: Oxford University Press.

Cheong Yong Mun. (2004). Exploring History The Ancient History of India, Southeast Asia and China. Singapore: Federal Publications.

Hall, D.E.G. (1994). A History of South-East Asia. Malaysia : Macmillan Press.

Heenan, Patrick and lamontagne, Monique. (2001) The Southeast Asia Handbook. Great Britain: The Bath Press.

Heng Pek Koon. (1998). Chinese Politics in Malaysia : A History of the Malaysian Chinese Association. Singapore. Oxford University Press.

Kernal Singh Sandhu. (1969). Indian in Malaya : Some Aspects of their Immigration and Settlements (1786-1957). Cambridge : Cambridge University Press.

Menzies, Gavin. (2003). 1421 The Year China Discovered The World. Great Britain : Bantam Press.

Purcell, Victor. (1967). The Chinese in Malaya. Singapore: Oxford University Press.

Tarling, Nicholas. (1999). The Cambridge History of Southeast Asia Volume 2 Part 1-2. (ed.) Singapore : Cambridge University Press.

Tate, Nicholas and Arasumani. R. (2000). Milestones A History of the 20th Century. Singapore: Federal Publications.

วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์

วรฉัตร เจริญผล. (2548). พุทธศาสนาและการเมืองลาวภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ 1975-1998. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บทความ

ถนัด คอมันตร์. (2533). “วิเริมก่อตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN),” ใน นโยบายต่างประเทศไทยบนทางแพร่ง. หน้า 103-127. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

Articles

Hefner, Robert W. (2001). “Introduction: Multiculturalism and Citizenship in Malaya, Singapore and Indonesia,” in The Politics of Multiculturalism: Pluralism and Citizenship in Malaysia, Singapore and Indonesia, p. 1 - 58.

ed. Robert W. Hefner (Honolulu Hawaii: University of Hawaii Press.

เครือข่าย Internet

ข้อมูลจาก Website ของกระทรวงการต่างประเทศ สืบค้นเมื่อ ธันวาคม 2548 จาก <http://www.mfa.go.th>

ข้อมูลสถิติจาก Website ของ สหประชาชาติ สืบค้นเมื่อ ธันวาคม 2548 จาก <http://unstats.un.org>.

ข้อมูลจาก Website ของ สำนักข่าวกรองกลางแห่งสหรัฐอเมริกา (Central Intelligence Agency: CIA) สืบค้นเมื่อ ธันวาคม 2548 จาก <http://www.cia.gov/cis/publicatins/factbook/geos/my.html>